UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

13 päivänä heinäkuuta 2011 *

Asiassa T-38/07,

Shell Petroleum NV, kotipaikka Haag (Alankomaat),

Shell Nederland BV, kotipaikka Haag, ja

Shell Nederland Chemie BV, kotipaikka Rotterdam (Alankomaat),

edustajinaan aluksi asianajajat T. Snoep ja J. Brockhoff, sittemmin asianajajat T. Snoep ja S. Chamalaun.

kantajina,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään aluksi M. Kellerbauer, V. Bottka ja J. Samnadda, sittemmin M. Kellerbauer ja V. Bottka,

vastaajana,

jossa kantajat vaativat unionin yleistä tuomioistuinta kumoamaan [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 29.11.2006 tehdyn komission päätöksen K(2006) 5700 lopullinen (asia COMP/F/38.638 – Emulsiopolymeroimalla tuotettu butadieenikumi ja styreenibutadieenikumi) siltä osin kuin on kyse Shell Petroleum NV:stä ja Shell Nederland BV:stä, tai toissijaisesti kumoamaan Shell Petroleumille, Shell Nederlandille ja Shell Nederland Chemie BV:lle määrätyn sakon tai alentamaan sitä,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

toimien kokoonpanossa: tuomarit F. Dehousse (esittelevä tuomari), joka hoitaa jaoston puheenjohtajan tehtäviä, I. Wiszniewska-Białecka ja N. Wahl,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Pocheć,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 12.10.2009 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta

1 Euroopan yhteisöjen komissio totesi 29.11.2006 tekemässään päätöksessä K(2006) 5700 lopullinen (asia COMP/F/38.638 – Butadieenikumi ja emulsiopolymeroinnilla tuotettu styreenibutadieenikumi, jäljempänä riidanalainen päätös) useiden yritysten rikkoneen EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla kartelliin edellä mainittujen tuotteiden markkinoilla.

2 Riidanalaisen päätöksen adressaatteja ovat seuraavat yritykset:

– Bayer AG, kotipaikka Leverkusen (Saksa)

– The Dow Chemical Company, kotipaikka Midland, Michigan (Yhdysvallat) (jäljempänä Dow Chemical)

– Dow Deutschland Inc., kotipaikka Schwalbach (Saksa)

– Dow Deutschland Anlagengesellschaft mbH (aiemmin Dow Deutschland GmbH & Co. OHG), kotipaikka Schwalbach

– Dow Europe, kotipaikka Horgen (Sveitsi)

– Eni SpA, kotipaikka Rooma (Italia)

– Polimeri Europa SpA, kotipaikka Brindisi (Italia) (jäljempänä Polimeri)

– Shell Petroleum NV, kotipaikka Haag (Alankomaat)

– Shell Nederland BV, kotipaikka Haag

– Shell Nederland Chemie BV, kotipaikka Rotterdam (Alankomaat)

– Unipetrol a.s., kotipaikka Praha (Tšekin tasavalta)

– Kaučuk a.s., kotipaikka Kralupy nad Vltavou (Tšekin tasavalta)

– Trade-Stomil sp. z o.o., kotipaikka Łódź (Puola) (jäljempänä Stomil).

3 Dow Deutschland, Dow Deutschland Anlagengesellschaft ja Dow Europe ovat kokonaan Dow Chemicalin määräysvallassa joko välittömästi tai välillisesti (jäljempänä yhteisesti Dow) (riidanalaisen päätöksen 16–21 perustelukappale).

4 Kyseisiä tuotteita valmisti Enin puolesta alun perin EniChem Elastomeri Srl, joka oli välillisesti Enin tytäryhtiön EniChem SpA:n kautta Enin määräysvallassa. EniChem Elastomeri fuusioitui 1.11.1997 EniChem SpA:han. Enin määräysvallassa oli 99,97 prosenttia EniChem SpA:sta. EniChem SpA siirsi 1.1.2002 strategisen kemianalan liiketoimintansa (myös butadieenikumiin ja emulsiopolymeroinnilla valmistettuun styreenibutadieenikumiin liittyvän liiketoiminnan) kokonaan omistamalleen tytäryhtiölle Polimerille. Enillä on 21.10.2002 lähtien ollut Polimeri kokonaan välittömässä määräysvallassaan. EniChem SpA muutti nimensä Syndial SpA:ksi 1.5.2003 (riidanalaisen päätöksen 26–32 perustelukappale). Komissio käyttää riidanalaisessa päätöksessä nimitystä EniChem kaikista Enin omistamista yrityksistä (jäljempänä EniChem) (riidanalaisen päätöksen 36 perustelukappale).

5 Shell Nederland Chemie on Shell Nederlandin tytäryhtiö; Shell Nederland on puolestaan kokonaan Shell Petroleumin määräysvallassa (riidanalaisen päätöksen 38–40 perustelukappale).

6 Kaučuk perustettiin vuonna 1997, kun Kaučuk Group a.s. ja Chemopetrol Group a.s. fuusioituivat. Unipetrol osti 21.7.1997 fuusioituneiden yritysten kaikki varat, oikeudet ja velvollisuudet. Unipetrol omistaa 100 prosenttia Kaučukin osuuksista (riidanalaisen päätöksen 45 ja 46 perustelukappale). Riidanalaisen päätöksen mukaan Tavorex s.r.o. (jäljempänä Tavorex), jonka kotipaikka on Tšekin tasavallassa, edusti lisäksi Kaučukia (ja sen edeltäjää Kaučuk Groupia) vientitoiminnassa vuoden 1991 ja 28.2.2003 välisenä aikana. Edelleen riidanalaisen päätöksen mukaan Tavorex edusti Kaučukia vuodesta 1996 lähtien European Synthetic Rubber Associationin kokouksissa (riidanalaisen päätöksen 49 perustelukappale).

7 Riidanalaisen päätöksen mukaan Stomil edusti puolalaista valmistajaa Chemical Company Dwory S.A:ta (jäljempänä Dwory) sen vientitoiminnassa noin 30 vuoden ajan ainakin vuoteen 2001 saakka. Edelleen riidanalaisen päätöksen mukaan Stomil edusti Dworya European Synthetic Rubber Associationin kokouksissa vuosina 1997–2000 (riidanalaisen päätöksen 51 perustelukappale).

8 Rikkomisen katsottiin kestäneen 20.5.1996 ja 28.11.2002 välisen ajan (Bayer, Eni ja Polimeri), 20.5.1996 ja 31.5.1999 välisen ajan (Shell Petroleum, Shell Nederland ja Shell Nederland Chemie), 1.7.1996 ja 28.11.2002 välisen ajan (Dow Chemical), 1.7.1996 ja 27.11.2001 välisen ajan (Dow Deutschland), 16.11.1999 ja 28.11.2002 välisen ajan (Unipetrol ja Kaučuk), 16.11.1999 ja 22.2.2000 välisen ajan (Stomil), 22.2.2001 ja 28.2.2002 välisen ajan (Dow Deutschland Anlagengesellschaft) sekä 26.11.2001 ja 28.11.2002 välisen ajan (Dow Europe) (riidanalaisen päätöksen 476–485 perustelukappale ja päätösosan 1 artikla).

9 Butadieenikumi (jäljempänä BR) ja emulsiopolymeroimalla valmistettu styreenibutadieenikumi (jäljempänä ESBR) ovat synteettistä kumia, jota käytetään etenkin autonrenkaiden valmistuksessa. Nämä kaksi tuotetta ovat korvattavissa keskenään, muilla synteettisillä kumeilla tai luonnonkumilla (riidanalaisen päätöksen kolmannesta kuudenteen perustelukappale).

10 Riidanalaisen päätöksen kohteena olevien valmistajien lisäksi muutkin Aasiassa ja Itä-Euroopassa sijaitsevat valmistajat ovat myyneet vähäisiä määriä BR:ää ja ESBR:ää ETA:n alueella. Myös autonrenkaiden suuret valmistajat tuottavat itse huomattavia määriä BR:ää (riidanalaisen päätöksen 54 perustelukappale).

11 Bayer otti yhteyttä komission yksiköihin 20.12.2002 ja ilmoitti halukkuutensa tehdä yhteistyötä sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon mukaisesti (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä yhteistyötiedonanto) BR:n ja ESBR:n osalta. Bayer antoi ESBR:stä suullisen lausunnon, jossa se kuvasi kartellin toimintaa. Tämä suullinen lausunto nauhoitettiin (riidanalaisen päätöksen 67 perustelukappale).

12 Bayer antoi 14.1.2003 suullisen lausunnon BR:ää koskevan kartellin toiminnasta. Tämä suullinen lausunto nauhoitettiin. Bayer toimitti myös pöytäkirjoja European Synthetic Rubber Associationin BR-komitean kokouksista (riidanalaisen päätöksen 68 perustelukappale).

13 Komissio antoi 5.2.2003 Bayerille tiedoksi päätöksensä myöntää sille ehdollinen sakkoimmuniteetti (riidanalaisen päätöksen 69 perustelukappale).

14 Komissio teki 27.3.2003 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 ([EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) 14 artiklan 3 kohdan (EYVL 1962, 13, s. 204) nojalla tarkastuskäynnin Dow Deutschland & Co:n toimitiloihin (riidanalaisen päätöksen 70 perustelukappale).

15 Syyskuun 2003 ja heinäkuun 2006 välisenä aikana komissio osoitti riidanalaisen päätöksen kohteena oleville yrityksille useita tietojensaantipyyntöjä asetuksen N:o 17 11 artiklan ja [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 18 artiklan mukaisesti (riidanalaisen päätöksen 71 perustelukappale).

16 Dow Deutschlandilla ja Dow Deutschland & Co:lla oli 16.10.2003 komission yksiköiden kanssa tapaaminen, jossa ne ilmoittivat halukkuutensa yhteistyötiedonannon mukaiseen yhteistyöhön. Kokouksessa esitettiin suullinen lausunto BR:ää ja ESBR:ää koskevasta kartellitoiminnasta. Tämä suullinen esitys nauhoitettiin. Komission yksiköille luovutettiin myös kartellia koskevia asiakirjoja (riidanalaisen päätöksen 72 perustelukappale).

17 Dow Deutschlandille ilmoitettiin 4.3.2005 komission aikomuksesta myöntää sille 30–50 prosentin alennus sakosta (riidanalaisen päätöksen 73 perustelukappale).

18 Komissio aloitti asiaa koskevan menettelyn 7.6.2005 ja osoitti ensimmäisen väitetiedoksiannon riidanalaisen päätöksen adressaatteina oleville yrityksille – lukuun ottamatta Unipetrolia – sekä Dworylle. Ensimmäinen väitetiedoksianto koski myös Tavorexia, mutta sitä ei annettu tälle tiedoksi, koska Tavorex oli asetettu konkurssiin lokakuussa 2004. Menettely on siis sen osalta päätetty (riidanalaisen päätöksen 49 ja 74 perustelukappale).

19 Kyseiset yritykset esittivät kirjallisia huomautuksia ensimmäiseen väitetiedoksiantoon (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale). Niillä oli myös komission toimitiloissa oikeus tutustua CD-ROM-muotoisiin asiakirjoihin sekä suullisiin lausuntoihin ja niihin liittyviin asiakirjoihin (riidanalaisen päätöksen 76 perustelukappale).

20 Manufacture française des pneumatiques Michelin (jäljempänä Michelin) ilmoitti 3.11.2005 haluavansa osallistua asian käsittelyyn. Se toimitti kirjallisia huomautuksia 13.1.2006 (riidanalaisen päätöksen 78 perustelukappale).

21 Komissio hyväksyi 6.4.2006 toisen väitetiedoksiannon, joka oli osoitettu riidanalaisen päätöksen adressaatteina oleville yrityksille. Kyseiset yritykset esittivät sitä koskevia kirjallisia huomautuksia (riidanalaisen päätöksen 84 perustelukappale).

22 Michelin teki 12.5.2006 kantelun [EY] 81 ja [EY] 82 artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta 7.4.2004 annetun komission asetuksen (EY) N:o 773/2004 (EUVL L 123, s. 18) 5 artiklan mukaisesti (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale).

23 Riidanalaisen päätöksen adressaatteina olevat yritykset Stomilia lukuun ottamatta sekä Michelin osallistuivat 22.6.2006 komission järjestämään kuulemiseen (riidanalaisen päätöksen 86 perustelukappale).

24 Koska Dworyn osallistumisesta kartelliin ei ollut riittävää näyttöä, komissio päätti päättää sitä koskevan menettelyn (riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappale). Komissio päätti päättää myös Syndialia koskevan menettelyn (riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappale).

25 Aluksi oli käytetty kahta eri asianumeroa (COMP/E-1/38.637 ja COMP/E-1/38.638, joista yksi koski BR:ää ja toinen ESBR:ää), mutta ensimmäisen väitetiedoksiannon jälkeen komissio käytti vain yhtä numeroa (COMP/F/38.638) (riidanalaisen päätöksen 90 ja 91 perustelukappale).

26 Hallinnollisen menettelyn päätteeksi komissio teki 29.11.2006 riidanalaisen päätöksen.

27 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 1 artiklan mukaan seuraavat yritykset rikkoivat EY 81 artiklaa ja ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla esitettyinä ajankohtina yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun sopimukseen, jonka puitteissa ne sopivat tavoitehintojen asettamisesta, asiakkaiden jakamisesta tekemällä sopimuksia aggressiivisista kilpailutoimenpiteistä pidättymisestä sekä BR:n ja ESBR:n alan hintoja, kilpailijoita ja asiakkaita koskevien arkaluonteisten tietojen jakamisesta:

a) Bayer 20.5.1996–28.11.2002;

b) Dow Chemical 1.7.1996–28.11.2002, Dow Deutschland 1.7.1996–27.11.2001, Dow Deutschland Anlagengesellschaft 22.2.2001–28.2.2002 ja Dow Europe 26.11.2001–28.11.2002;

c) Eni 20.5.1996–28.11.2002 ja Polimeri 20.5.1996–28.11.2002;

d) Shell Petroleum 20.5.1996–31.5.1999, Shell Nederland 20.5.1996–31.5.1999 ja Shell Nederland Chemie 20.5.1996–31.5.1999;

e) Unipetrol 16.11.1999–28.11.2002 ja Kaučuk 16.11.1999–28.11.2002;

f) Stomil 16.11.1999–22.2.2000.

28 Komissio määräsi riidanalaisessa päätöksessä tehtyjen tosiseikkoja koskevien toteamusten ja oikeudellisten arviointien perusteella asianomaisille yrityksille

sakkoja, joiden määrä laskettiin soveltamalla menetelmää, joka esitetään asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavissa suuntaviivoissa (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat) sekä yhteistyötiedonannossa.

29 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 2 artiklassa määrätään seuraavat sakot:

a) Bayer: 0 euroa;

b) Dow Chemical: 64 575 000 euroa, josta:

i) 60 270 000 euroa yhteisvastuullisesti Dow Deutschlandin kanssa;

ii) 47 355 000 euroa yhteisvastuullisesti Dow Deutschland Anlagengesellschaftin ja Dow Europen kanssa;

c) Eni ja Polimeri yhteisvastuullisesti: 272 250 000 euroa;

d) Shell Petroleum, Shell Nederland ja Shell Nederland Chemie yhteisvastuullisesti: 160 875 000 euroa;

e) Unipetrol ja Kaučuk yhteisvastuullisesti: 17 550 000 euroa;

f) Stomil: 3 800 000 euroa.

30 Riidanalaisen päätöksen päätösosan 3 artiklassa määrätään 1 artiklassa mainitut yritykset lopettamaan samassa artiklassa kuvattu rikkominen välittömästi, jos näin ei ole jo tapahtunut, ja pidättymään vastedes 1 artiklassa kuvatusta toiminnasta ja toimenpiteistä, joilla on vastaavia tavoitteita tai vaikutuksia.

Menettely ja asianosaisten vaatimukset

31 Shell Petroleum, Shell Nederland ja Shell Nederland Chemie (jäljempänä yhteisesti Shell) nostivat nyt käsiteltävän kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 16.2.2007 toimittamallaan kannekirjelmällä.

32 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen presidentin 2.4.2009 tekemällä päätöksellä tuomari N. Wahl nimettiin täydentämään jaoston kokoonpanoa, koska yksi sen jäsenistä oli estynyt.

33 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn.

34 Asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin suullisiin kysymyksiin kuultiin 12.10.2009 pidetyssä istunnossa.

35 Shell Petroleum vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaan siltä osin kuin se on osoitettu Shell Petroleumille

– toissijaisesti

  – kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 artiklan d alakohdan

  – tai pienentää sakkoa sopivaksi harkitsemallaan määrällä

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

36 Shell Nederland vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaan siltä osin kuin se on osoitettu Shell Nederlandille

– toissijaisesti

  – kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 artiklan d alakohdan

  – tai pienentää sakkoa sopivaksi harkitsemallaan määrällä

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

37 Shell Nederland Chemie vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 artiklan d alakohdan tai pienentää sakkoa sopivaksi harkitsemallaan määrällä

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

38 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– hylkää kanteen perusteettomana

– velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

39 Shell esittää vaatimustensa tueksi neljä kanneperustetta. Ensimmäisellä kanneperusteellaan Shell riitauttaa sen, että komissio on katsonut Shell Petroleumin ja Shell Nederlandin olevan vastuussa rikkomisesta. Toisella kanneperusteellaan Shell riitauttaa sakon perusmäärän korottamisen 50 prosentilla rikkomisen uusimisen perusteella. Kolmannessa kanneperusteessaan Shell katsoo, että komissio on tehnyt virheen soveltaessaan korotuskerrointa varoittavassa tarkoituksessa. Neljännessä kanneperusteessaan Shell väittää, että komissio teki virheen vahvistaessaan sakon perusmäärän.

40 Aluksi Shell toteaa, että komission kirjelmien mukaan Shell ei kiistä riidanalaisessa päätöksessä esitettyjä tosiseikkoja, etenkään kartelliin osallistumisensa astetta. Viitatessaan riidanalaiseen päätökseen ja Bayerin lausuntoihin komissio on Shellin mukaan todennut, että Shellillä oli hallitseva rooli keskusteluissa, joissa pyrittiin sopimaan kerralla BR:n ja ESBR:n hinnoista. Näistä väitteistä voitaisiin Shellin mukaan päätellä, että se myöntää hallitsevan roolinsa kilpailusääntöjen rikkomisessa. Shellin mukaan asia ei kuitenkaan ole näin, vaikka se myöntääkin Shell Nederland Chemien rikkoneen EY 81 artiklaa. Shell toteaa nimenomaan kiistäneensä Bayerin väitteet hallinnollisen menettelyn aikana. Shellin mukaan komissio ei myöskään tee Bayerin väitteistä oikeudellisia päätelmiä.

1. *Vaatimukset riidanalaisen päätöksen osittaisesta kumoamisesta*

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan Shell Petroleum ja Shell Nederland ovat joutuneet lainvastaisesti vastuuseen rikkomisesta

41 Shell katsoo, että komissio on rikkonut EY 81 artiklaa sekä asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohtaa ja 23 artiklan 2 kohtaa katsoessaan Shell Petroleumin ja Shell Nederlandin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta.

42 Shellin ensimmäinen kanneperuste jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa Shell katsoo, että komissio on soveltanut emoyhtiön vastuun arvioinnissa virheellistä arviointiperustetta. Toisessa osassa Shell väittää, että Shell Petroleum ja Shell Nederland ovat joka tapauksessa kumonneet niitä vastaan esitetyn olettaman. Kolmannessa osassa Shell tekee päätelmät virheestä, jonka komissio on sen mukaan tehnyt.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan rikkomisesta vastuuseen joutumisen edellytyksiä on sovellettu virheellisesti

– Asianosaisten lausumat

43 Shell väittää, että kun Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin on katsottu olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, on jätetty huomiotta se, että Shell Nederland Chemie (joka osallistui rikkomiseen suoraan) on erillinen oikeushenkilö.

44 Komission on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-31/99, ABB Asea Brown Boveri vastaan komissio, 20.3.2002 antaman tuomion (Kok., s. II-1881, 60 kohta) johdosta vastattava kahteen kysymykseen. Aluksi siihen, mikä EY 81 artiklassa tarkoitettu yritys on syyllistynyt rikkomiseen. Sen jälkeen siihen, mikä luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö on päätöksen adressaatti ja voi joutua vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomisesta. Taloudellisen yksikön käsite on ensimmäisen kysymyksen kannalta merkityksellinen. Toisen kysymyksen kannalta sillä ei ole merkitystä. Jos yrityksen käsite on vastuuseen joutumisen kannalta ratkaiseva, joutuu konserniorganisaatiossa ylimpänä oleva emoyhtiö aina automaattisesti vastuuseen rikkomisesta, johon konserniin kuuluva yhtiö on syyllistynyt.

45 Shellin mukaan emoyhtiötä voidaan ainoastaan ”tietyissä olosuhteissa” pitää vastuullisena tytäryhtiön toiminnasta (asia 48/69, Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok., s. 619, Kok. Ep. II, s. 25, 135 kohta). Shellin mukaan tämä tarkoittaa, että emoyhtiön on tosiasiassa täytynyt käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaansa tytäryhtiöön sen toiminnan osalta (edellä mainittu asia Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomion 137 kohta; asia 52/69, Geigy v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok., s. 787, 45 kohta ja asia 6/72, Europemballage ja Continental Can v. komissio,

tuomio 21.2.1973, Kok., s. 215, Kok. Ep. II, s. 89, 16 kohta). Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 107/82, AEG-Telefunken vastaan komissio, 25.10.1983 antama tuomio (Kok., s. 3151, Kok. Ep. VII, s. 281, 50 kohta) ei Shellin mukaan ole osoitus erilaisen lähestymistavan valitsemisesta tältä osin. Tuomioistuin on tässä asiassa todennut sellaisten ”tiettyjen olosuhteiden” olemassaolon, joiden perusteella emoyhtiö voi joutua vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomisesta. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags vastaan komissio, 16.11.2000 antamansa tuomion (Kok., s. I-9925, jäljempänä Stora-tapaus) 29 kohdassa katsonut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on saanut perustellusti lähteä siitä, että emoyhtiö todella oli vaikuttanut ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan ”varsinkin todettuaan”, että emoyhtiö oli itse esiintynyt hallinnollisessa menettelyssä ainoana edustajana suhteessa komissioon. Shell päättelee tästä, ettei muiden todisteiden puuttuessa voida olettaa, että emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiöönsä.

46 Shellin mukaan emoyhtiö voi joutua vastuuseen kokonaan omistamansa tytäryhtiön tekemästä rikkomisesta vain, jos ilmenee sellaisia erityisiä seikkoja, jotka osoittavat, että kyseinen emoyhtiö on todella vaikuttanut tytäryhtiön toimintaan. Komission on näytettävä toteen nämä seikat ja toimitettava asian kannalta merkitykselliset todisteet. Shell lisää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02, Bolloré ym. vastaan komissio, 26.4.2007 antama tuomio (Kok., s. II-947) osoittaa, ettei se seikka, että emoyhtiö omistaa tytäryhtiönsä kokonaan, johda automaattisesti todistustaakan kääntämiseen vaan että emoyhtiön asettaminen vastuuseen sen kokonaan omistaman tytäryhtiön toiminnasta on perusteltua vain, jos tietyt seikat osoittavat, että kyseinen emoyhtiö on todella vaikuttanut ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan.

47 Katsoessaan Shell Petroleumin ja Shell Nederlandin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta ainoastaan sen olettaman perusteella, että niiden 100 prosentin suora tai välillinen omistusosuus Shell Nederland Chemiestä merkitsi niiden ratkaisevaa vaikutusta sen toimintaan, tukeutumatta tosiseikkoihin, joilla kyseinen vaikutus voidaan osoittaa, komissio on Shellin mukaan loukannut unionin tuomioistuimen ja unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettuja periaatteita.

48 Komissio vaatii ensimmäisen kanneperusteen ensimmäisen osan hylkäämistä. Se katsoo pääasiallisesti, että kun emoyhtiö omistaa tytäryhtiönsä kokonaan, voidaan olettaa, että emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

49 Komissio toteaa riidanalaisessa päätöksessä, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiönsä lainvastaisesta menettelystä silloin, kun tämä ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään. Komissio viittaa tältä osin erityisesti yrityksen käsitteeseen kilpailuoikeudessa (riidanalaisen päätöksen 333 ja 334 perustelukappale). Komissio toteaa lisäksi voivansa olettaa, että kokonaan emoyhtiönsä omistuksessa oleva tytäryhtiö noudattaa pääasiallisesti emoyhtiöltä saamiaan ohjeita, eikä komission tarvitse varmistaa, onko emoyhtiö todella käyttänyt valtaansa. Emoyhtiön tai tytäryhtiön on kumottava tämä olettama toimittamalla näyttöä sen osoittamiseksi, että tytäryhtiö päätti itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään eikä vain noudattanut emoyhtiönsä ohjeita ja että niihin ei siten sovelleta yrityksen käsitettä (riidanalaisen päätöksen 335 perustelukappale).

50 Seuraavaksi komissio toteaa, että Shell Nederland Chemie on vastuussa siitä, että se on osallistunut suoraan rikkomiseen. Komissio täsmentää, että kilpailusääntöjen rikkomisen aikana Shell Nederland Chemie oli kokonaan Shell Nederlandin omistuksessa ja se puolestaan kokonaan Shell Petroleumin omistuksessa. Näin ollen voidaan olettaa, että emoyhtiö vaikutti ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan. Nyt käsiteltävässä asiassa tätä olettamaa vahvistavat näiden kolmen edellä mainitun yhtiön väliset suhteet. Komissio päättelee tästä, että riidanalainen päätös on osoitettava Shell Nederland Chemielle, Shell Nederlandille ja Shell Petroleumille, joiden on katsottava vastaavan kilpailusääntöjen rikkomisesta yhteisvastuullisesti (riidanalaisen päätöksen 402–412 perustelukappale).

51 Shellin esittämän ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa perustuu lähinnä oikeudelliseen lähtökohtaan, jonka mukaan ei ole olemassa olettamaa siitä, että tytäryhtiönsä kokonaan omistava emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti sen toimintaan.

52 Tältä osin on muistettava, että yhteisön kilpailuoikeus koskee yritysten toimintaa ja että yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Unionin tuomioistuin on myös täsmentänyt, että yrityksen käsitteellä on tässä samassa asiayhteydessä katsottava tarkoitettavan yhtä taloudellista yksikköä, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen yksikön muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta. Yhteisön kilpailuoikeuden rikkominen on luettava yksiselitteisesti sen oikeushenkilön syyksi, jolle sakot mahdollisesti määrätään, ja väitetiedoksianto on osoitettava tälle oikeushenkilölle. On myös tärkeää, että väitetiedoksiannossa ilmaistaan, missä ominaisuudessa oikeushenkilöä syytetään väitetyistä rikkomisista (ks. asia C-97/08 P, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 10.9.2009, Kok., s. I-8237, 54–57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

53 Lisäksi vakiintuneesta oikeuskäytännöstä käy ilmi, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta erityisesti silloin, kun siitä huolimatta, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, se ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään, vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä. Näin on siksi, että tällaisessa tapauksessa emoyhtiö ja tytäryhtiö kuuluvat samaan taloudelliseen yksikköön ja muodostavat näin ollen yhden ainoan aiemmin mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetun yrityksen. Näin ollen se, että emo- ja tytäryhtiö muodostavat yhden yrityksen, mahdollistaa sen, että komissio voi osoittaa sakkojen määräämistä koskevan päätöksen emoyhtiölle ilman,

että sillä olisi velvollisuutta osoittaa tämän emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen (ks. edellä 52 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 58 ja 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

54 Erityistapauksessa, jossa emoyhtiö omistaa kokonaan tytäryhtiönsä, joka on rikkonut yhteisön kilpailusääntöjä, yhtäältä tämä emoyhtiö voi vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan, ja toisaalta on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan kyseinen emoyhtiö tosiasiallisesti vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan. Näissä olosuhteissa riittää, että komissio osoittaa, että emoyhtiö omistaa kokonaan tytäryhtiön, voidakseen olettaa, että emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tämän tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan. Tämän perusteella komissio voi katsoa, että emoyhtiö on yhteisvastuussa tytäryhtiölleen määrätyn sakon maksamisesta, ellei tämä emoyhtiö, jonka asiana on kumota tämä olettama, esitä riittäviä todisteita sen osoittamiseksi, että tytäryhtiö toimii itsenäisesti markkinoilla. Vaikka yhteisöjen tuomioistuin mainitsi edellä 45 kohdassa mainitun Stora-tapauksen 28 ja 29 kohdassa sen ohella, että emoyhtiö omisti kokonaan tytäryhtiönsä, muita seikkoja, joihin kuuluu esimerkiksi se, että emoyhtiön vaikutusta tytäryhtiönsä kauppapolitiikkaan ei kiistetä, sekä kahden yhtiön yhteinen edustus hallinnollisessa menettelyssä, on kuitenkin niin, että yhteisöjen tuomioistuin mainitsi kyseiset seikat yksinomaan tarkoituksenaan esittää kaikki seikat, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli perustanut päättelynsä, eikä siis edellyttääkseen edellä mainitun olettaman täytäntöönpanolta, että lisätodisteita emoyhtiön tosiasiallisesta vaikuttamisesta esitetään (ks. edellä 52 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 60–62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

55 Näin ollen – toisin kuin Shell väittää – on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan tytäryhtiönsä kokonaan omistava emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti sen toimintaan. Shellin oikeudellinen lähtökohta on siis virheellinen.

56 Näiden seikkojen perusteella Shellin ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

Toinen osa, jonka mukaan Shell Petroleum ja Shell Nederland ovat kumonneet olettaman

– Asianosaisten lausumat

57 Vaikka unionin yleinen tuomioistuin katsoisikin, että komissio on perustellusti katsonut Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta sen olettaman perusteella, jonka olemassaolo kiistettiin tämän kanneperusteen ensimmäisessä osassa, olettama on Shellin mukaan kumottu. Edellä 45 kohdassa mainitussa asiassa AEG-Telefunken vastaan komissio vahvistetaan, että ratkaisevat perusteet sille, että emoyhtiön katsotaan olevan vastuussa tytäryhtiön kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta, ovat yhtiön omistaminen, ohjeiden antaminen ja tietoisuus kilpailusääntöjen rikkomisesta.

58 Shell viittaa ensimmäiseen ja toiseen väitetiedoksiantoon antamiinsa vastauksiin, jotka se on liittänyt kanneperusteeseen, ja väittää, etteivät Shell Nederland ja Shell Petroleum rikkomisen aikana tosiasiassa vaikuttaneet ratkaisevasti Shell Nederland Chemien toimintaan.

59 Shell Nederland on alaholdingyhtiö, joka omisti rikkomisen aikana yli 20 tytäryhtiön osakkeita. Shellin mukaan se ei olisi käytännössä pystynyt vaikuttamaan ratkaisevasti kaikkien näiden tytäryhtiöiden kaupalliseen toimintaan.

60 Shellin mukaan Shell Petroleum oli rikkomisen aikana toinen konsernin kahdesta johtavasta holdingyhtiöstä, joilla oli suoraan tai välillisesti vähintään 95 prosentin omistusosuus yli 500 alaholdingyhtiössä. Shell on toimittanut tässä yhteydessä luettelon 283 suorasta omistusosuudesta, jotka Shell Petroleumilla oli 31.12.1996. Shell Petroleumin rooli tytäryhtiöissään rajoittui taloudellisten tavoitteiden vahvistamiseen, eri toimintojen välisen kustannussynergian luomiseen ja yleisen kokonaisstrategian laatimiseen. Shell on toimittanut tässä yhteydessä konsernin organisaatiorakennetta koskevat suuntaviivat, joissa täsmennetään erityisesti, että ”[k]onsernin holdingyhtiöt huolehtivat pääasiassa kokonaisrahoitukseen ja osakkeenomistajien oikeuksien käyttöön liittyvistä kysymyksistä” ja ”perivät osinkoja – –, mutta eivät itse ole mukana minkäänlaisessa operatiivisessa toiminnassa”. Emoyhtiön ei siis voitu katsoa olevan mitenkään vastuussa, koska se ainoastaan vahvisti konsernin yleisstrategian päälinjat eikä vaikuttanut ratkaisevasti tytäryhtiön toimiin niillä markkinoilla, joilla tytäryhtiö syyllistyi kilpailusääntöjen rikkomiseen.

61 Shellin mukaan kemian alan operatiiviset yhtiöt, joihin Shell Nederland Chemie kuuluu, toimivat rikkomisen aikana olennaisen itsenäisesti saaden tukea samaan toimialaan kuuluvilta palveluyrityksiltä (tässä tapauksessa Shell Chemicals Europe Ltd ja Shell Chemicals Ltd). Tässä yhteydessä Shell Nederlandilla ja Shell Petroleumilla oli Shellin mukaan hyvin vähäinen rooli.

62 Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin vähäinen rooli Shell Nederland Chemien toiminnassa ilmenee myös näissä kahdessa yrityksessä rikkomisen aikana pidettyjen hallituksen kokousten pöytäkirjoista. Shell esitti nämä pöytäkirjat unionin yleiselle tuomioistuimelle. BR:ään ja ESBR:ään liittyvät toimet on mainittu hyvin lyhyesti. Shell lisää, että pöytäkirjojen esittäminen unionin yleisessä tuomioistuimessa on hyväksyttävää siltä osin kuin ne pelkästään tukevat jo hallinnollisen menettelyn aikana esitettyjä väitteitä. Myöskään se seikka, että Shell Nederlandin hallitus käsitteli kysymystä BR:ään ja ESBR:ään liittyvien toimintojen luovutuksesta, ei Shellin mukaan

missään tapauksessa ole osoitus siitä, että kyseinen yhtiö – ja varsinkaan Shell Petroleum – olisi osallistunut kyseisten yritysten, erityisesti Shell Nederland Chemien, operatiiviseen johtamiseen.

63 Shell lisää, että komission kirjelmissä mainittu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-11/89, Shell vastaan komissio, 10.3.1992 antama tuomio (Kok., s. II-757, Kok. Ep. XII, s. II-49, 312 kohta) koski Shell International Chemical Company Ltd:tä, toisin sanoen yhtä niistä palveluyrityksistä, jotka avustivat konsernin operatiivisia yhtiöitä, eikä käsiteltävän asian tavoin pelkkää holdingyhtiötä, joka ei vaikuttanut missään määrin rikkomiseen osallistuneen operatiivisen yhtiön kaupalliseen toimintaan.

64 Komission asiakirjoissa ei myöskään ole sellaista näyttöä, josta ilmenisi, että lukuun ottamatta kahta rikkomiseen osallistunutta Shell Nederland Chemien työntekijää joku Shell-konsernin ja varsinkaan Shell Nederland ja Shell Petroleum -yhtiöiden henkilöstön jäsen olisi osallistunut rikkomiseen saati ollut siitä tietoinen. Jos joku Shell Petroleumin tai Shell Nederlandin työntekijöistä olisi ollut tietoinen kilpailusääntöjen rikkomisesta, hän olisi Shellin mukaan välittömästi toiminut sen mukaisesti. Shell lisää, että on kiistatonta, että Shell Petroleum ja Shell Nederland olisivat voineet vaikuttaa ratkaisevasti Shell Nederland Chemiehin rikkomisen lopettamiseksi, jos ne olisivat tienneet siitä. Tämä ei kuitenkaan Shellin mukaan tarkoita sitä, että ne ovat todella vaikuttaneet Shell Nederland Chemien toimintaan kyseisillä markkinoilla kilpailusääntöjen rikkomisen aikana.

65 Komissio vaatii ensimmäisen kanneperusteen toisen osan hylkäämistä. Se katsoo lähinnä, etteivät Shellin esittämät seikat riitä kumoamaan käsiteltävässä asiassa esitettyä olettamaa.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

66 Ensimmäisen kanneperusteen ensimmäisessä osassa esitetyistä syistä komissio voi olettaa, että koska Shell Petroleum omisti tytäryhtiönsä suoraan tai välillisesti kokonaan, se vaikutti ratkaisevasti niiden toimintaan.

67 Shellin asiana oli näin ollen kumota olettama osoittamalla, että mainitut tytäryhtiöt päättivät itsenäisesti liiketoimintapolitiikastaan siten, etteivät ne muodostaneet Shellin kanssa yhtä ainoaa taloudellista yksikköä ja siten EY 81 artiklassa tarkoitettua yhtä ainoaa yritystä.

68 Shellin on erityisesti esitettävä kaikki tiedot, jotka liittyvät organisatorisiin, taloudellisiin ja oikeudellisiin yhteyksiin sen tytäryhtiöiden ja sen itsensä välillä ja joiden se katsoo osoittavan, etteivät ne muodosta yhtä taloudellista yksikköä. Arviointia suorittaessaan unionin yleisen tuomioistuimen on nimittäin otettava huomioon kaikki sille esitetyt seikat, joiden luonne ja merkitys voivat vaihdella kunkin yksittäistapauksen ominaispiirteiden mukaan (asia T-112/05, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 12.12.2007, Kok., s. II-5049, 65 kohta).

69 Tässä yhteydessä on todettava, että esittämillään seikoilla Shell pyrkii ensisijaisesti väittämään, että kun otetaan huomioon Shell Nederland ja Shell Petroleum -yhtiöille annettu rooli, ne eivät olisi voineet vaikuttaa ratkaisevasti Shell Nederland Chemien kaupalliseen toimintaan varsinkaan markkinoilla, joilla rikkominen tapahtui. Tarkemmin sanoen yksikään Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin työntekijöistä ei Shellin mukaan osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen eikä edes ollut siitä tietoinen.

70 Kyse ei siis ole yllytyksestä rikkomiseen emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välillä eikä varsinkaan edellisen syyllistymisestä kyseiseen rikkomiseen vaan siitä, että ne muodostavat yhden ainoan yrityksen edellä mainitussa merkityksessä, mikä antaa komissiolle toimivallan osoittaa päätös, jossa määrätään sakkoja, konsernin emoyhtiölle. Emoyhtiön joutuminen vastuuseen tytäryhtiön kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta ei edellytä näyttöä siitä, että emoyhtiö vaikuttaa tytäryhtiönsä politiikkaan sillä nimenomaisella alalla, jota rikkominen koskee (edellä 68 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 12.12.2007, 58 ja 83 kohta). Erityisesti se, että Shell Petroleum on ainoastaan holdingyhtiö, jolla ei ole operatiivista toimintaa ja joka puuttuu erittäin vähän tytäryhtiöidensä johtamiseen, ei riitä sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että sillä on ratkaiseva vaikutus mainittujen tytäryhtiöiden toimintaan sen koordinoidessa muun muassa konsernin sisäisiä rahoitusinvestointeja. Konsernissa nimittäin yhtiö, joka koordinoi muun muassa rahoitusinvestointeja konsernin sisällä, kykenee yhdistämään osuuksia eri yhtiöissä ja vastaa niiden johdon yhtenäisyydestä erityisesti tällaisen budjettivalvonnan kautta (ks. vastaavasti asia T-168/05, Arkema v. komissio, tuomio 30.9.2009, 76 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

71 Lisäksi on todettava, että komissio katsoo riidanalaisessa päätöksessä, että emoyhtiöitä vastaan esitettyä olettamaa tukevat käsiteltävässä asiassa Shell Nederland Chemien suhteet Shell Nederlandiin ja Shell Petroleumiin. Komissio korostaa erityisesti, että tietyt Shell Nederland Chemien työntekijät olivat raportointivelvollisia muille Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin työntekijöille. Shell ei ole kiistänyt näitä seikkoja unionin yleisessä tuomioistuimessa.

72 Myöskään Shellin väite, jonka mukaan on niin, että jos Shell Petroleumin tai Shell Nederlandin palveluksessa oleva henkilö olisi saanut tietää kilpailusääntöjen rikkomisesta, hän olisi välittömästi ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin, ei ole osoitus Shell Nederland Chemien itsenäisyydestä. Tämä väite päinvastoin tukee olettamaa, jonka mukaan emoyhtiöt vaikuttivat nyt käsiteltävässä asiassa ratkaisevasti tytäryhtiöidensä toimintaan.

73 Näistä seikoista ilmenee, etteivät Shellin väitteet ole omiaan kyseenalaistamaan sitä tosiseikkaa, että Shell Petroleumin ja sen tytäryhtiöiden on voitu katsoa muodostavan yhden ainoan taloudellisen yksikön. Näin ollen Shellin ensimmäisen kanneperusteen toinen osa on hylättävä perusteettomana.

Kolmas osa, joka koskee komission virheestä tehtyjä päätelmiä

– Asianosaisten lausumat

74 Shell korostaa, että riidanalaisen päätöksen kumoaminen siltä osin kuin se on osoitettu Shell Nederlandille tai Shell Petroleumille, vaikuttaisi sakon määrään.

75 Jos unionin yleinen tuomioistuin kumoaisi riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin se on osoitettu Shell Nederlandille ja Shell Petroleumille tai pelkästään Shell Petroleumille, kyseiset kumoamiset vaikuttaisivat Shellin mukaan komission varoittavassa tarkoituksessa määräämän korotuskertoimen soveltamiseen (riidanalaisessa päätöksessä kerroin perustuu Shell Petroleumin liikevaihtoon) ja sakon korottamiseen rikkomisen uusimisen perusteella. Näin ollen sakkoa on Shellin mukaan alennettava Shell Nederland Chemien osalta tai tapauskohtaisesti Shell Nederland Chemien ja Shell Nederlandin osalta.

76 Jos unionin yleinen tuomioistuin kumoaisi riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin se on osoitettu Shell Nederlandille ja Shell Petroleumille, Shell Nederland Chemielle määrättävän sakon määrä ei Shellin mukaan voisi ylittää 10:tä prosenttia Shell Nederland Chemien riidanalaisen päätöksen tekemistä edeltäneen tilikauden liikevaihdosta.

77 Komissio vaatii ensimmäisen kanneperusteen kolmannen osan hylkäämistä. Kun otetaan huomioon ensimmäisen ja toisen osan yhteydessä esitetyt väitteet, se katsoo, ettei se ole tehnyt virhettä katsoessaan Shell Nederlandin ja Shell Petroleumin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta ja määrittäessään sakon määrän asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan mukaisesti sen yrityksen liikevaihdon perusteella, joka oli vastuussa rikkomisesta.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

78 Shellin ensimmäisen kanneperusteen kolmas osa perustuu hypoteesiin, jonka mukaan unionin yleinen tuomioistuin hyväksyisi saman kanneperusteen ensimmäisen tai toisen osan.

79 Koska Shellin ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen ja toinen osa on hylätty perusteettomina, on saman kanneperusteen kolmaskin osa hylättävä perusteettomana.

80 Näin ollen Shellin ensimmäinen kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

Toinen kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärää on korotettu perusteettomasti rikkomisen uusimisen vuoksi

81 Shell katsoo komission rikkoneen EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 ja 3 kohtaa korottamalla Shellille määrätyn sakon perusmäärää 50 prosenttia rikkomisen uusimisen perusteella.

82 Shellin toinen kanneperuste jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa Shell katsoo, että komissio on loukannut oikeusvarmuuden periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta. Toisessa osassa Shell väittää, ettei komissio ole noudattanut sille EY 253 artiklan nojalla kuuluvaa perusteluvelvollisuutta.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan komissio on loukannut oikeusvarmuuden periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta

– Asianosaisten lausumat

83 Shell myöntää, ettei asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa eikä suuntaviivoissa ole asetettu enimmäismääräaikaa, jonka kuluessa komissio voi todeta yrityksen syyllistyneen rikkomisen uusimiseen. Shell kuitenkin viittaa yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-3/06, Groupe Danone v. komissio, 8.2.2007 antamaan tuomioon (Kok., s. I-1331) ja samassa asiassa esitettyyn julkisasiamies Poiares Maduron ratkaisuehdotukseen (Kok., s. I-1337) ja väittää, että komission olisi pitänyt ottaa huomioon kaikki nyt käsiteltävän asian kannalta merkitykselliset seikat.

84 Tässä yhteydessä Shell korostaa ensinnäkin, että rikkomiset, jotka todettiin [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 23.4.1986 tehdyssä komission päätöksessä 86/398/ETY (IV/31.149 – Polypropeeni) (EYVL L 230, s. 1; jäljempänä polypropeenipäätös) ja [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 27.7.1994 tehdyssä komission päätöksessä 94/599/EY (IV/31.865 – PVC) (EYVL L 239, s. 14; jäljempänä toinen PVC-päätös), joihin komissio tukeutuu kilpailusääntöjen rikkomisen uusimista koskevassa arviossaan, tapahtuivat yli 20 vuotta sitten ja päättyivät vuoden 1983 lopussa. Lisäksi komission näissä kahdessa asiassa tekemät kaksi alkuperäistä päätöstä ajoittuvat Shellin mukaan 1980-luvun jälkipuoliskolle.

85 Toiseksi Shell katsoo osoittaneensa komissiolle, että se oli muuttanut toimintaansa polypropeenipäätöksen ja toisen PVC-päätöksen taustalla olevien rikkomisten johdosta. Se toteaa erityisesti ottaneensa vuonna 1992 käyttöön kartellinvastaisten kilpailusääntöjen noudattamista koskevan ohjelman. Shell viittaa tässä yhteydessä useisiin komissiolle hallinnollisen menettelyn aikana toimitettuihin asiakirjoihin, joissa kuvataan käyttöön otetun ohjelman rakennetta, organisointia ja sisältöä. Shellin mukaan se ei hyväksy sitä, että sen työntekijät rikkovat kilpailusääntöjä, ja se toteuttaa tehokkaita kurinpitotoimia, jos tällaisia rikkomistapauksia ilmenee. Edellisten rikkomisten johdosta laadittu sääntöjen noudattamista koskeva ohjelma ja kyseisen ohjelman tiukka toteuttaminen osoittavat selvästi, ettei Shell ole jättänyt huomiotta sille aikaisemmin määrättyjä sakkoja vaan että se on päinvastoin kaikin mahdollisin tavoin pyrkinyt estämään vastaavien rikkomisten toistumisen tulevaisuudessa. Se korostaa, että nykyisen rikkomisen voidaan katsoa johtuneen kahden itsenäisesti toimineen työntekijän – jotka lisäksi olivat osallistuneet kilpailusääntöjen noudattamista koskevaan koulutukseen – tahallisesta toiminnasta. Shell korostaa tässä yhteydessä, että yrityksen vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta – mitä Shell ei Shell Nederland Chemien osalta lainkaan kiistä – ja sakon korottaminen kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen perusteella ovat eri asioita. Sääntöjen noudattamista koskevien ohjelmien toteuttaminen ei nimittäin johda emoyhtiöiden vapauttamiseen niiden vastuusta, kuten komissio väittää.

86 Kolmanneksi Shellin vilpitön sitoutuminen kilpailusääntöjen noudattamiseen ilmenee sen mukaan myös siitä, että se on jatkanut yhteistyötä komission kanssa koko tutkimuksen ajan. Shell katsoo ylittäneensä yhteistyövelvoitteen, jota tämäntyyppinen menettely yleensä edellyttää. Shell toteaa erityisesti, että vaikka se möi BR:ään ja ESBR:ään liittyvät toimintonsa Dow Chemicalille vuonna 1999 ja vaikka toinen kyseessä olevista työntekijöistä jäi eläkkeelle vuonna 1997 ja toinen lähti yrityksestä väliaikaisesti, se suoritti perusteellisia tutkimuksia toimittaakseen komissiolle lukuisia tietoja. Komissio myös hyödynsi laajasti Shellin vastausta ensimmäiseen väitetiedoksiantoon erityisesti toiseen väitetiedoksiantoon sisältyvän asiakirja-aineistonsa tukena. Riidanalaisessa päätöksessä komissio myös käyttää laajoja osia Shellin antamista

lausunnoista todisteina kilpailusääntöjen rikkomisesta. Shell toteaa tehneensä yhteistyötä enimmäkseen sellaisena ajankohtana, jolloin ”se ei [voinut] sakoista vapauttamista ja niiden lieventämistä koskevan hakemuksen jättämisen perusteella oikeutetusti odottaa tosiseikkojen myöntämisellä olevan vaikutusta” (riidanalaisen päätöksen 318 perustelukappale). Shell lisää, että komissio yrittää kirjelmissään vähätellä sen hallinnollisen menettelyn aikana tekemää yhteistyötä. Kun otetaan huomioon asian tausta, BR:ään ja ESBR:ään liittyvien toimintojen luovutus Dow Chemicalille vuonna 1999 ja rikkomisen myöhäinen havaitseminen yhtiössä, Shell katsoo tehneensä täysimääräisesti yhteistyötä komission kanssa. Shell toteaa myös myöntäneensä Shell Nederland Chemien rikkomisen saatuaan ensimmäisen väitetiedoksiannon. Shell korostaa lisäksi, että kysymys sen yhteistyön huomioon ottamisesta korotettaessa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella eroaa yhteistyötiedonannon soveltamista koskevasta kysymyksestä.

87 Käsiteltävään asiaan liittyy poikkeuksellisia seikkoja, jotka erottavat sen muun muassa edellä 83 kohdassa mainitussa asiassa Groupe Danone vastaan komissio annettuun tuomioon johtaneesta asiasta; komission olisi kyseisten seikkojen perusteella pitänyt päätellä, ettei asiaan liittynyt riittävästi seikkoja, jotka vahvistaisivat Shellin taipumuksen kilpailusääntöjen rikkomiseen.

88 Kaikista näistä syistä Shell katsoo, että sakon perusmäärän korottamista 50 prosentilla rikkomisen uusimisen perusteella on pidettävä kohtuuttomana ja oikeusvarmuuden periaatteen vastaisena. Näin ollen Shell katsoo, että riidanalainen päätös on kumottava tältä osin tai että toissijaisesti Shellille määrätyn sakon määrää on alennettava.

89 Komissio vaatii toisen kanneperusteen ensimmäisen osan hylkäämistä. Se katsoo lähinnä, että nyt käsiteltävään asiaan liittyvien seikkojen takia sakon perusmäärää on perusteltua korottaa 50 prosenttia rikkomisen uusimisen vuoksi.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

90 Suuntaviivojen 2 kohdassa mainitaan esimerkkinä raskauttavista seikoista ”saman yrityksen – – syyllistyminen uudelleen samanlaatuiseen rikkomukseen”.

91 Uusimisen käsite, sellaisena kuin se esiintyy joissakin kansallisissa oikeusjärjestyksissä, edellyttää sitä, että henkilö on syyllistynyt uudestaan rikkomiseen sen jälkeen, kun hänelle on määrätty seuraamus samankaltaisesta rikkomisesta (asia T-141/94, Thyssen Stahl v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-347, 617 kohta ja asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-4071, 284 kohta).

92 Mahdollinen kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen on huomioitava tekijä asianomaisen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 91 kohta ja edellä 83 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 26 kohta).

93 Komissiolla on harkintavaltaa sen valitessa tekijöitä, jotka se ottaa huomioon sakkojen määrän määrittämiseksi, ja näihin kuuluvat esimerkiksi asiaan liittyvät erityisolosuhteet, sen asiayhteys ja sakkojen ehkäisevä vaikutus, eikä sen tarvitse tukeutua mihinkään sitovaan tai tyhjentävään sellaisten arviointiperusteiden luetteloon, joka olisi ehdottomasti huomioitava. Rikkomisen uusimisen toteaminen ja sen erityispiirteiden arviointi kuuluvat komission harkintavaltaan, eikä sitä sido mahdollinen vanhentumisaika tällaisen toteamuksen tekemiselle (edellä 83 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomion 37 ja 38 kohta).

94 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio toteaa riidanalaisessa päätöksessä, että Shell on aiemminkin ollut kartelleja koskevien komission päätösten adressaattina (ks. edellä 84 kohdassa mainitut polypropeenipäätös ja toinen PVC-päätös). Tämä osoittaa, etteivät ensimmäiset sakot olleet riittävän suuria, jotta Shell muuttaisi toimintaansa. Komissio päättelee tästä, että kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen on raskauttava seikka, joka oikeuttaa korottamaan Shellin sakon perusmäärää 50 prosentilla (riidanalaisen päätöksen 487 perustelukappale).

95 Ensinnäkin on korostettava, että riidanalaisessa päätöksessä todettu rikkominen alkoi hieman yli kymmenen vuotta polypropeenipäätöksen tekemisen jälkeen ja alle kaksi vuotta toisen PVC-päätöksen tekemisen jälkeen. Se, että Shell on jälleen rikkonut kilpailusääntöjä, erityisesti pian toisen PVC-päätöksen tekemisen jälkeen, joka tehtiin alle kymmenen vuotta polypropeenipäätöksen jälkeen, osoittaa, että Shellillä on taipumus olla tekemättä asianmukaisia päätelmiä siitä, että sen todetaan rikkovan yhteisön kilpailusääntöjä (ks. vastaavasti asia T-38/02, Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, Kok., s. II-4407, 355 kohta ja asia T-410/03, Hoechst v. komissio, tuomio 18.6.2008, Kok., s. II-881, 464 kohta). Näin ollen komissio saattoi perustellusti tukeutua polypropeenipäätökseen ja toiseen PVC-päätökseen todetakseen Shellin uusineen kilpailusääntöjen rikkomisen nyt käsiteltävän asian yhteydessä, eikä komissio näin toimiessaan loukannut oikeusvarmuuden periaatetta, johon Shell on vedonnut.

96 Toimenpiteistä, jotka Shell toteutti noudattaakseen kilpailuoikeutta, on toiseksi todettava, etteivät ne voineet vaikuttaa rikkomisen realiteettiin eivätkä käsiteltävässä asiassa todettuun rikkomisen uusimiseen (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, BASF ja UCB v. komissio, tuomio 12.12.2007, Kok., s. II-4949, 52 kohta). Näin ollen se, että asianomainen yritys laatii kilpailuoikeuden noudattamista koskevan ohjelman, ei velvoita komissiota myöntämään alennusta sakon määrään tämän seikan vuoksi (asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 266 ja 267 kohta ja edellä mainitut yhdistetyt asiat BASF ja UCB v. komissio, tuomion 52 kohta). Lisäksi on todettava, että sellaisten sisäisten toimenpiteiden tehokkuusastetta, jotka jokin yritys toteuttaa estääkseen kilpailuoikeuden rikkomisten toistumisen, on mahdotonta määrittää (asia T-73/04, Carbone-Lorraine v. komissio, tuomio

8.10.2008, Kok., s. II-2661, 144 kohta). Käsiteltävässä asiassa on korostettava, etteivät Shellin toteuttamat toimenpiteet saaneet sitä ilmoittamaan kartellista, koska se suostui yhteistyöhön vasta saatuaan tiedon sitä koskevien väitteiden olemassaolosta.

97 Samassa yhteydessä on kolmanneksi todettava, ettei Shellin hallinnollisen menettelyn aikana tekemä yhteistyö voi poistaa sitä, että kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen, johon se syyllistyi, on raskauttava seikka. Näin ollen Shellin tältä osin esittämät väitteet ovat tehottomia.

98 Shellin väitteestä, jonka mukaan sovellettu korotus on suhteeton, on muistettava, että sakon määrän vahvistaminen on komission harkintavallassa ja ettei sen tarvitse soveltaa täsmällistä matemaattista kaavaa. Lisäksi komission on sakon suuruutta määrittäessään huolehdittava siitä, että sen toimenpiteellä on varoittava vaikutus. Uusiminen on seikka, jonka perusteella sakon perusmäärää voidaan korottaa merkittävästi. Uusiminen on näet todiste siitä, ettei aiemmin määrätyn seuraamuksen ennalta ehkäisevä vaikutus ole ollut riittävä (edellä 91 kohdassa mainittu asia Michelin v. komissio, tuomion 293 kohta; edellä 95 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, 348 kohta ja asia T-53/03, BPB v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1333, 398 kohta). On lisäksi todettava, että komissio voi vahvistaessaan sitä määrää, jolla sakon määrää korotetaan rikkomisen uusimisen perusteella, ottaa huomioon sellaiset seikat, jotka ilmentävät asianomaisen yrityksen taipuvaisuutta kilpailusäännöistä poikkeamiseen, mukaan lukien se aika, joka kyseisten rikkomisten välillä on kulunut (asia T-122/04, Outokumpu ja Luvata v. komissio, tuomio 6.5.2009, Kok., s. II-1135, 62 kohta). Nyt käsiteltävässä asiassa on ensiksikin todettava, että kyseessä on kolmas samantyyppinen rikkominen, jonka vuoksi Shell on ollut komission päätöksen kohteena. Erityisesti on korostettava, että polypropeenipäätöksessä ja toisessa PVC-päätöksessä kyseessä olevat rikkomiset koskivat nyt käsiteltävän asian taustalla olevan rikkomisen tavoin tavoitehintojen asettamista tai markkinaosuuksien jakamista. Kuten edellä 95 kohdassa todetaan, kyseessä oleva rikkominen on lisäksi alkanut alle kaksi vuotta toisen PVC-päätöksen tekemisen jälkeen. Kyseisen päätöksen tekemisestä huolimatta Shell syyllistyi lyhyen ajan kuluessa uudelleen kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevään toimintaan. Tässä tilanteessa ei voida minkään esitetyn seikan perusteella katsoa, että sakon perusmäärään tehty 50 prosentin korotus Shellin toiminnan ohjaamiseksi niin, että se noudattaisi kilpailusääntöjä, olisi suhteeton.

99 Näiden seikkojen perusteella Shellin toisen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

Toinen osa, jonka mukaan perustelut ovat puutteelliset

– Asianosaisten lausumat

100 Vaikka unionin yleinen tuomioistuin katsoisikin, ettei sakon perusmäärän korottaminen 50 prosentilla loukkaa suhteellisuusperiaatetta ja oikeusvarmuuden periaatetta, Shell väittää toissijaisesti, ettei komissio ole noudattanut sille EY 253 artiklan nojalla kuuluvaa perusteluvelvollisuutta.

101 Shell korostaa tässä yhteydessä, että se oli toiseen väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa osoittanut, että sakon perusmäärän korottaminen kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen perusteella oli tarpeetonta ja kohtuutonta, kun otetaan huomioon kilpailulainsäädännön noudattamista koskevan ohjelman laatiminen ja tiukka täytäntöönpano.

102 Shellin mukaan komissio on kuitenkin riidanalaisessa päätöksessä jättänyt vastaamatta sen esittämiin väitteisiin. Riidanalaisen päätöksen 488 ja 489 perustelukappaleessa komissio sen sijaan käsittelee useita muita kysymyksiä, joita Shell ei ole nostanut esiin. Shell katsoo, että komissio on oikeastaan vastannut tiettyjen Shell-konserniin

kuuluvien yritysten erään toisen asian yhteydessä esittämiin väitteisiin. Shell viittaa tässä yhteydessä kannekirjelmän liitteenä olevan EY 81 artiklan mukaisesta menettelystä 13.9.2006 tehdyn komission päätöksen (asia COMP/F/38.456 – Bitumi (Alankomaat); jäljempänä bitumipäätös) K(2006) 4090 lopullinen 337 ja 338 perustelukappaleeseen. Se, ettei komissio ole välttämättä velvollinen vastaamaan kaikkiin asianosaisten lausumiin, ei Shellin mukaan muuta tätä päätelmää.

103 Se, että komissio on jättänyt täysin huomiotta väitteet, jotka Shell on esittänyt ensimmäiseen ja toiseen väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa ja kuulemista edeltävissä huomautuksissaan, ja sitä vastoin käsitellyt bitumipäätöksen taustalla olevassa asiassa esitettyjä väitteitä, on Shellin mukaan rinnastettavissa EY 253 artiklan vastaiseen perustelujen puuttumiseen. Näin ollen riidanalainen päätös on Shellin mukaan kumottava tältä osin.

104 Komissio vaatii toisen kanneperusteen toisen osan hylkäämistä. Se katsoo lähinnä, että riidanalainen päätös täyttää perusteluvelvollisuutta koskevan olennaisen menettelymääräyksen.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

105 Yksittäisen päätöksen perusteluissa on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmaistava unionin toimielimen toimenpiteen perustelut siten, että henkilöille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt ja siten, että toimivaltainen tuomioistuin voi valvoa toimenpiteen laillisuutta. Perusteluvelvollisuuden täyttymistä on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden perusteella. Perusteluissa ei tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja siltä osin kuin sitä, ovatko päätöksen perustelut EY 253 artiklan mukaisia, tutkitaan paitsi päätöksen sanamuodon myös asiayhteyden

suhteen (asia C-367/95 P, komissio v. Sytraval ja Brink's France, tuomio 2.4.1998, Kok., s. I-1719, 63 kohta).

106 Perusteluvelvollisuutta koskevan olennaisen menettelymääräyksen vaatimukset täyttyvät, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arvioinnissa huomioon ottamansa seikat, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston (asia C-291/98 P, Sarrió v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9991, 73 kohta ja yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok., s. I-8375, 463 kohta).

107 Nyt käsiteltävässä asiassa on riittävää todeta, että komissio on riidanalaisen päätöksen 487 perustelukappaleessa selvästi nimennyt ne arvioinnissa huomioon ottamansa seikat, joiden perusteella se on voinut hyväksyä kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen Shellin kannalta raskauttavaksi seikaksi. Toimenpiteistä, jotka Shell on toteuttanut kilpailuoikeuden noudattamiseksi, on lisäksi todettava, ettei niillä ole merkitystä rikkomisen ja rikkomisen uusimisen olemassaolon arvioinnin kannalta (ks. edellä 96 kohta). Näin ollen se, ettei komissio ole vastannut Shellin tässä yhteydessä esittämiin väitteisiin hallinnollisessa menettelyssä, ei voi aiheuttaa sitä, että riidanalaisen päätöksen perustelut olisivat puutteelliset. On lisäksi muistettava, ettei komissio ole velvollinen ottamaan kantaa kaikkiin asianomaisten sille esittämiin väitteisiin, vaan sen on ainoastaan esitettävä sellaiset tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joilla on olennainen merkitys päätöksen systematiikan kannalta (ks. edellä 70 kohdassa mainittu asia Arkema v. komissio, tuomion 127 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Siitä, että komissio on maininnut muita kuin BR- ja ESBR-kartelliin liittyviä syitä, on riittävää todeta, että tämä seikka – vaikka sitä pidettäisiinkin toteen näytettynä – ei voi vaikuttaa riidanalaisen päätöksen laillisuuteen, koska se oli perusteltu oikeudellisesti riittävällä tavalla, kuten juuri on todettu.

108 Näiden seikkojen perusteella Shellin toisen kanneperusteen toinen osa on hylättävä perusteettomana ja siten toinen kanneperuste kokonaisuudessaan.

Kolmas kanneperuste, jonka mukaan korotuskerrointa on sovellettu varoittavassa tarkoituksessa virheellisesti

109 Shell katsoo komission rikkoneen EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 ja 3 kohtaa, kun se on soveltanut korotuskerrointa sakon perusmäärän määrittämiseksi.

110 Shellin kolmas kanneperuste jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa Shell katsoo, että komissio on loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta. Toisessa osassa Shell väittää, ettei komissio ole noudattanut sille kuuluvaa perusteluvelvollisuutta.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu

– Asianosaisten lausumat

111 Shell muistuttaa, että komissio on soveltanut korotuskerrointa 3 sakon perusmäärän määrittämiseksi Shellin osalta (riidanalaisen päätöksen 474 perustelukappale). Tähän tarkoitukseen komissio on käyttänyt Shell Petroleumin vuoden 2005 liikevaihtoa, nimittäin 246 549 000 000 euron määrää.

112 Bitumipäätöksessä komissio oli kuitenkin Shellin mukaan tukeutunut lähinnä samaan Shell Petroleumin vuoden 2005 liikevaihtoon, mutta päättänyt soveltaa korotuskerrointa 2.

113 Tämä ero loukkaa Shellin mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta. Shell toteaa tässä yhteydessä, että nyt käsiteltävän asian tilanne ja bitumipäätöksen taustalla olevan asian tilanne ovat toisiinsa rinnastettavia, koska molemmat päätökset tehtiin vuonna 2006 2,5 kuukauden välein, koska Shell Petroleum oli vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta ja koska korotuskerroin perustui sen maailmanlaajuiseen liikevaihtoon, jotta varmistettiin sakon riittävän varoittava vaikutus yrityksen kokoon nähden. Jos sovellettavan korotuskertoimen valinta perustuu molemmissa tapauksissa yrityksen kokoon ja yritys, jolle seuraamus määrätään, on sama, tällainen erilainen kohtelu ei ole objektiivisesti perusteltua. Shell lisää, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta sovelletaan siinäkin tapauksessa, että komissio olisi soveltanut suuntaviivoja oikein. Shellin mukaan nyt käsiteltävän asian tilanne on lisäksi poikkeuksellinen, ja tästä syystä unionin tuomioistuimet eivät ole vielä käsitelleet sitä.

114 Komission lyhyt viittaus asian olosuhteisiin ei Shellin mukaan ole peruste erilaiselle kohtelulle. Silloin kun komissio päättää korottaa sakon määrää erikseen sakon perusmäärän laskemisen yhteydessä, korotuskertoimen valinnan on perustuttava pelkästään sen yrityksen kokoon, jolle komissio aikoo määrätä seuraamuksia. Tämän päättelyn taustalla oleva syy on Shellin mukaan se, että yritys, jolla on käytettävissään huomattavan suuret taloudelliset resurssit, voi helpommin hankkia sille määrättyjen sakkojen maksamiseen tarvittavat varat. Tässä yhteydessä – toisin kuin komissio kirjelmissään väittää – Shell on myös merkittävin kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistynyt yritys, kuten bitumipäätöksessäkin todetaan. Erilaisten korotuskertoimien soveltamista Shellin osalta ei myöskään voida perustella suhteellisilla eroilla molempiin rikkomisiin osallistuneiden yritysten kokonaiskoossa. Molemmissa

tapauksissa nimittäin niiden yritysten liikevaihto, joihin sovellettiin korotuskerrointa 1, oli Shellin mukaan alle 10 000 000 000 euroa. Molemmissa tapauksissa suurin yritys, jonka todettiin osallistuneen rikkomiseen, oli Shell, jonka liikevaihto oli 246 549 000 000 euroa.

115 Näistä syistä riidanalainen päätös on Shellin mukaan kumottava tai toissijaisesti Shellille määrättävän sakon määrää on alennettava soveltamalla korotuskertoimen 3 sijasta korotuskerrointa 2.

116 Shell viittaa myös ensimmäiseen kanneperusteeseen ja lisää, että korotuskertoimen 3 soveltaminen Shell Nederland Chemielle määrättävään sakkoon on suhteetonta ja loukkaa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, elleivät Shell Nederland tai Shell Petroleum voi olla vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta. Tällaisessa tapauksessa korotuskerroin on valittava Shell Nederlandin vuoden 2005 maailmanlaajuisen nettoliikevaihdon (25 041 000 000 euroa) tai Shell Nederland Chemien saman vuoden maailmanlaajuisen nettoliikevaihdon (1 186 000 000 euroa) perusteella. Shellin mukaan tämä edellyttää, ettei Shell Nederland Chemielle tai Shell Nederland Chemielle ja Shell Nederlandille määrättävään sakkoon sovelleta minkäänlaista korotuskerrointa tai että kerroin on korkeintaan 1,5.

117 Komissio vaatii kolmannen kanneperusteen ensimmäisen osan hylkäämistä. Se katsoo lähinnä, että korotuskertoimia käytetään yritysten kokonaiskokoon liittyvien suhteellisten erojen huomioon ottamiseksi ja ettei käsiteltävässä asiassa Shellin osalta sovellettava korotuskerroin ole suhteeton.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

118 Suuntaviivojen mukaan rikkomisen laadun, sen todellisten markkinavaikutusten ja markkinoiden maantieteellisen laajuuden lisäksi on tarpeen ottaa huomioon rikkomiseen syyllistyneiden todellinen taloudellinen kapasiteetti aiheuttaa vakavaa

vahinkoa muille talouden toimijoille ja erityisesti kuluttajille ja määrittää sakon määrä tasolle, joka on riittävän varoittava (suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan neljäs alakohta).

119 Komission valta määrätä sakkoja yrityksille, jotka tahallaan tai tuottamuksesta rikkovat EY 81 artiklaa, on yksi niistä komissiolle annetuista keinoista, joiden avulla sen on mahdollista täyttää sille yhteisön oikeudessa annettu valvontatehtävä, johon kuuluu velvollisuus noudattaa sellaista yleistä politiikkaa, jolla pyritään kilpailuasioiden osalta soveltamaan perustamissopimuksessa vahvistettuja periaatteita ja ohjaamaan yritysten toimintaa näiden periaatteiden mukaisesti. Tästä seuraa, että kun komissio arvioi kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta sakon suuruuden määrittämistä varten, sen on huolehdittava siitä, että sen toiminnalla on varoittava vaikutus erityisesti sellaisten kilpailusääntöjen rikkomisen muotojen osalta, jotka ovat erityisen haitallisia yhteisöjen tavoitteiden toteuttamisen kannalta (yhdistetyt asiat 100/80-103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok., s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 105 ja 106 kohta; edellä 44 kohdassa mainittu asia ABB Asea Brown Boveri v. komissio, tuomion 166 kohta ja edellä 95 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, 169 kohta).

120 Tämä edellyttää, että sakon määrä mukautetaan niin, että voidaan ottaa huomioon sakon tavoiteltu vaikutus sen kohteena olevalle yritykselle, jotta sakko ei ole merkityksetön tai päinvastoin liiallinen muun muassa kyseisen yrityksen taloudelliseen kykyyn nähden, niiden vaatimusten mukaisesti, jotka perustuvat yhtäältä tarpeeseen varmistaa sakon tehokkuus ja toisaalta suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen. Suuryritys, jolla on kartellin muihin jäseniin verrattuna käytettävissään huomattavan suuria taloudellisia resursseja, voi helpommin hankkia sakkojen maksamiseen tarvittavat varat, mikä oikeuttaa – jotta sakkojen riittävä varoittava vaikutus kyseisen yrityksen suhteen toteutuisi – määräämään sille muun muassa korotuskerrointa käyttämällä suhteellisesti korkeampia sakkoja kuin samaan rikkomiseen syyllistyneelle yritykselle, jolla ei ole käytettävissään kyseisenlaisia resursseja (ks. vastaavasti

yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. II-1181, 241 ja 243 kohta; ks. myös edellä 44 kohdassa mainittu asia ABB Asea Brown Boveri v. komissio, tuomion 170 kohta ja edellä 96 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 235 kohta).

121 On lisättävä, että unionin tuomioistuin on korostanut erityisesti sen merkityksellisyyttä, että kunkin kartelliin kuuluvan yrityksen kokonaisliikevaihto otetaan huomioon sakon määrää vahvistettaessa (ks. vastaavasti edellä 106 kohdassa mainittu asia Sarrió v. komissio, tuomion 85 ja 86 kohta ja asia C-57/02, Acerinox v. komissio, tuomio 14.7.2005, Kok., s. I-6689, 74 ja 75 kohta; ks. myös asia C-289/04 P, Showa Denko v. komissio, tuomio 29.6.2006, Kok., s. I-5859, 17 kohta).

122 Lisäksi on korostettava, että varoittavuudella, jota komissiolla on oikeus tavoitella sakon määrää vahvistaessaan, pyritään varmistamaan se, että yritykset noudattavat perustamissopimuksen kilpailusääntöjä harjoittaessaan toimintaansa yhteisön alueella tai ETA-alueella. Näin ollen sitä varoittavan vaikutuksen tekijää, joka voidaan sisällyttää sakon laskentaan, on arvioitava ottaen huomioon useita seikkoja eikä pelkästään kyseessä olevan yrityksen erityistilanne. Kyseistä periaatetta sovelletaan erityisesti silloin, kun komissio on määrittänyt niin sanotun varoittavan vaikutuksen kertoimen, jota sovelletaan yritykselle määrättyyn sakkoon (ks. vastaavasti edellä 121 kohdassa mainittu asia Showa Denko v. komissio, tuomion 23 ja 24 kohta).

123 Käsiteltävässä asiassa komissio totesi ensinnäkin riidanalaisessa päätöksessä, että seuraamusasteikko tarjoaa erittäin vakavien rikkomisten luokassa mahdollisuuden määrittää sakkojen suuruus kunkin yrityksen kokoon nähden tasolle, jolla varmistetaan, että niillä on riittävän varoittava vaikutus. Komissio huomautti, että asianomaisten yritysten vuoden 2005 maailmanlaajuisen liikevaihdon perusteella ilmeni huomattavia kokoeroja yhtäältä Kaučukin (liikevaihto 2 718 000 000 euroa) ja Stomilin (liikevaihto 2 380 000 007 euroa) välillä ja toisaalta niiden ja muiden asianomaisten yritysten ja erityisesti Bayerin (liikevaihto 383 000 000 euroa) välillä, joka oli ensimmäinen

päätöksen adressaatteina olevista suuryrityksistä. Kun otetaan huomioon tämä seikka ja käsiteltävän asian olosuhteet, komissio katsoi, ettei Kaučukin ja Stomilin osalta pidä käyttää varoittavassa tarkoituksessa määrättyä korotuskerrointa ja että Bayerin osalta oli asianmukaista käyttää kerrointa 1,5. Edelleen samoin perustein ja käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen komissio määräsi korotuskertoimet seuraavasti: Dowille 1,75 (liikevaihto 37 221 000 000 euroa), EniChemille 2 (liikevaihto 73 738 000 000 euroa) ja Shellille 3 (liikevaihto 246 549 000 000 euroa) (riidanalaisen päätöksen 474 perustelukappale).

124 Shellin väitteet perustuvat lähinnä siihen, ettei käsiteltävässä asiassa sovellettu korotuskerroin olisi saanut ylittää bitumipäätöksessä käytettyä korotuskerrointa, kun otetaan huomioon yhdenvertaisen kohtelun periaate.

125 Tässä yhteydessä on muistettava, että komissiolla on sakkojen suuruuden määrittämisessä laaja harkintavalta eivätkä sitä sido sen aikaisemmat arvioinnit (asia C-510/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 19.3.2009, Kok., s. I-1843, 82 kohta). Tästä seuraa, ettei Shell voi unionin tuomioistuimissa tehokkaasti vedota komission päätöskäytäntöön (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P ja C-137/07 P, Erste Bank der österreichischen Sparkassen v. komissio, tuomio 24.9.2009, Kok., s. I-8681, 123 kohta).

126 Joka tapauksessa on muistettava, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok., s. 4209, 28 kohta; asia C-174/89, Hoche, tuomio 28.6.1990, Kok., s. I-2681, 25 kohta ja asia T-303/02, Westfalen Gassen Nederland v. komissio, tuomio 5.12.2006, Kok., s. II-4567, 152 kohta).

127 Nyt käsiteltävässä asiassa Shell ei voi kuitenkaan perustellusti väittää, että kyseessä olevat tapaukset olisivat samanlaisia. Pitää kyllä paikkansa, että kunkin yrityksen kokonaisliikevaihto on merkityksellinen seikka sovellettaessa korotuskerrointa varoittavassa tarkoituksessa ja että tässä yhteydessä bitumipäätöksessä mainittu Shellin liikevaihto on sama kuin riidanalaisessa päätöksessä mainittu liikevaihto. On kuitenkin myös korostettava, että riidanalaisessa päätöksessä komissio on aluksi määrittänyt Kaučukiin ja Stomiliin varoittavassa tarkoituksessa sovelletut korotuskertoimet ja katsonut, että kun otetaan huomioon käsiteltävän asian olosuhteet, minkäänlaista kerrointa ei niiden osalta pidä soveltaa. Tällä perusteella ja kyseessä olevien yritysten suhteellista kokoa vertailemalla komissio on määritellyt muihin yrityksiin ja erityisesti Shelliin varoittavassa tarkoituksessa sovellettavan korotuskertoimen. Tästä seuraa, että varoittavassa tarkoituksessa määrätyt korotuskertoimet vahvistettiin käsiteltävässä asiassa ottamalla huomioon yhtäältä kunkin yrityksen kokonaisliikevaihto mutta toisaalta myös kunkin yrityksen suhteellinen koko. Riidanalaisessa päätöksessä kyseessä olevien yritysten suhteellinen koko eroaa kuitenkin bitumipäätöksessä kyseessä olevien yritysten suhteellisesta koosta. Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee lisäksi, että korotuskertoimien vahvistaminen on aloitettu pienemmistä yrityksistä. Shell ei ole esittänyt erityisiä väitteitä komission valitseman menetelmän eikä tässä yhteydessä määrättyjen kertoimien riitauttamiseksi. Shellin väitteestä, jonka mukaan se oli sekä riidanalaisen päätöksen että bitumipäätöksen perusteella suurin yritys, on aluksi todettava, että Shellin ja sitä edeltävän yrityksen kokonaisliikevaihdon ero oli – kuten riidanalaisesta päätöksestä ilmenee – nyt käsiteltävässä asiassa huomattavasti suurempi, ja lisäksi, että yritysten suhteellisen vertailun perusteena käytetyt korotuskertoimet olivat kyseisissä päätöksissä erilaiset.

128 Lisäksi on korostettava, että bitumipäätöksen taustalla olevassa asiassa komissio on katsonut nyt käsiteltävän asian tavoin, että kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen oli erittäin vakava (bitumipäätöksen 316 perustelukappale). Komissio on kuitenkin bitumipäätöksessä myös katsonut, että kyseessä oleva rikkominen koski ainoastaan yhtä jäsenvaltiota, sen markkina-arvo oli suhteellisen vähäinen (62 000 000 euroa vuonna 2001 eli viimeisenä kokonaisena kalenterivuonna, jolloin

kilpailusääntöjä rikottiin) ja että kartelliin osallistujien määrä oli suuri (14 yritystä) (bitumipäätöksen 317 perustelukappale). Tällaisia olosuhteita ei ole nyt käsiteltävässä asiassa.

129 Näin ollen väitettä, joka koskee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista, ei voida hyväksyä.

130 Shellin väite, jolla pyritään riitauttamaan valitun korotuskertoimen oikeasuhteisuus, on samoin perustein ja yksityiskohtaisempien väitteiden puuttuessa hylättävä siltä osin kuin se perustuu myös bitumipäätöksen kanssa tehtyyn vertailuun.

131 Näiden seikkojen perusteella Shellin kolmannen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

Toinen osa, joka koskee puutteellisia perusteluja

– Asianosaisten lausumat

132 Vaikka unionin yleinen tuomioistuin katsoisikin, ettei korotuskertoimen 3 soveltaminen loukkaa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta, Shell väittää toissijaisesti, ettei komissio ole noudattanut sille EY 253 artiklan nojalla kuuluvaa perusteluvelvollisuutta. Viitatessaan käsiteltävän asian olosuhteisiin mainitun korotuskertoimen soveltamisperusteena komissio ei nimittäin Shellin mukaan mainitse, mitkä nämä olosuhteet ovat, miltä osin niillä voidaan perustella korotuskertoimen 3

soveltamista ja missä määrin ne eroavat bitumipäätöksen taustalla olevan asian olosuhteista, jotta näitä kahta asiaa voidaan kohdella eri tavalla varoittavuuden kannalta. Shell päättelee tästä, että riidanalainen päätös on kumottava.

133 Komissio vaatii kolmannen kanneperusteen toisen osan hylkäämistä. Se toteaa erityisesti, että nyt käsiteltävän asian ja bitumipäätöksen taustalla olevan asian välillä on objektiivisia eroja. Komissio katsoo, ettei se siis ollut velvollinen ilmoittamaan syitä, joiden takia sakon laskentaperusteeksi valittu määrä ei ollut sama nyt käsiteltävässä asiassa.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

134 Kun otetaan huomioon edellä 105 ja 106 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, nyt käsiteltävässä asiassa on todettava, että komission mukaan se ottaa huomioon kunkin yrityksen koon varmistaakseen sakkojen riittävän varoittavan vaikutuksen. Tällä perusteella komissio on käyttänyt kyseisten yritysten vuoden 2005 kokonaisliikevaihtoa. Lisäksi komissio on verrannut eri yritysten suhteellista kokoa vahvistaakseen varoittavassa tarkoituksessa määrättävät korotuskertoimet. Komissio on todennut erityisesti Shellistä, että sen kokonaisliikevaihto oli useita kertoja suurempi kuin minkä tahansa muun kyseessä olevista yrityksistä. Tästä seuraa, että ne seikat, joiden perusteella komissio on voinut vahvistaa Shellille määrätyn sakon korotuskertoimen, käyvät selvästi ilmi riidanalaisesta päätöksestä.

135 Se, että komissio on lisäksi viitannut asian olosuhteisiin, ei voi horjuttaa tätä päätelmää. Riidanalaisesta päätöksestä ei nimittäin ilmene, että komissio olisi nimenomaan viitannut muihin seikkoihin kuin kyseessä olevien yritysten kokonaisliikevaihtoihin ja suhteelliseen kokoon vahvistaakseen varoittavassa tarkoituksessa määrätyt korotuskertoimet, minkä komissio on lisäksi istunnossa vahvistanut. Lisäksi ilmaus ”asian

olosuhteet” voidaan aivan hyvin ymmärtää niin, että se tarkoittaa juuri kyseessä olevien yritysten kokonaisliikevaihtoja ja suhteellista kokoa.

136 Viittauksesta bitumipäätöksen taustalla olevaan asiaan on todettava, että koska bitumipäätöksen taustalla oleva asia ja nyt käsiteltävä asia perustuvat erilaisiin tosiseikkoihin erityisesti kyseessä olevien yritysten suhteellisen koon osalta (ks. edellä 127 ja 128 kohta), komissio ei ollut velvollinen ilmoittamaan syitä, joiden takia varoittavassa tarkoituksessa määrätty korotuskerroin oli erilainen.

137 Näiden seikkojen perusteella on hylättävä Shellin kolmannen kanneperusteen toinen osa perusteettomana ja siten kolmas kanneperuste kokonaisuudessaan.

Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärä on vahvistettu virheellisesti

138 Shell katsoo komission rikkoneen EY 81 artiklaa ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 ja 3 kohtaa vahvistaessaan sakon perusmäärän virheellisesti sen osalta.

139 Shellin neljäs kanneperuste jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa Shell katsoo, että komissio on perusteettomasti kohdellut sakkojen perusmääriä eri tavalla. Toisessa osassa Shell väittää, että komission valitsemat sakkojen perusmäärät ovat virheelliset. Kolmannessa osassa Shell toteaa, että sen osalta hyväksytyssä

perusmäärässä jätetään huomiotta suhteellisuusperiaate ja yhdenvertaisen kohtelun periaate. Neljännessä osassa Shell väittää, ettei komissio ole noudattanut sille kuuluvaa perusteluvelvollisuutta.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan sakkojen perusmääriä on perusteettomasti kohdeltu eri tavalla

– Asianosaisten lausumat

140 Shell väittää, että riidanalaisen päätöksen 466 perustelukappaleen mukaan komissio on kohdellut sakkojen perusmääriä eri tavalla ”ottaakseen huomioon kunkin yrityksen painoarvon ja siten sen lainvastaisen toiminnan todellisen vaikutuksen kilpailuun”. Shellin mukaan komission peruste on kuitenkin ristiriidassa sen riidanalaisen päätöksen 462 perustelukappaleessa esittämän kannan kanssa, jonka mukaan ”rikkomisen muodostavien monimutkaisten sopimusten todellista vaikutusta ETA-markkinoihin on mahdoton arvioida”. Kuten komissio kirjelmissään myöntää, sakkojen perusmäärien erilainen kohtelu perustuu siihen, että ”todelliset taloudelliset mahdollisuudet” ”aiheuttaa merkittävää vahinkoa kilpailulle” ovat suuremmat silloin, kun tietyn yrityksen myyntimäärät (ja vastaava markkinaosuus) merkityksellisillä markkinoilla ovat suuremmat.

141 Shell muistuttaa tässä yhteydessä komissiolle hallinnollisen menettelyn aikana toimittamistaan tiedoista, jotka osoittavat markkinavaikutuksen puuttumisen. Shellin mukaan komissio ei esitä toisessa väitetiedoksiannossa eikä riidanalaisessa päätöksessä

mitään erityisiä todisteita, jotka osoittaisivat, että kyseessä olevat sopimukset tai menettelytavat olisivat vaikuttaneet markkinoihin.

142 Myös väite, jonka mukaan ”tuottajat toteuttivat kilpailunvastaiset sopimukset ja niiden toteuttamisella oli todellista vaikutusta markkinoihin” (riidanalaisen päätöksen 462 perustelukappale), on Shellin mukaan pääosin perusteeton. Sen mukaan riidanalaisessa päätöksessä ei ole mainittu eikä asiakirja-aineistoon sisälly mitään erityistä todistetta, joka osoittaisi, että kyseiset sopimukset tai menettelytavat olisi toteutettu ja että ne olisivat vaikuttaneet markkinoihin.

143 Shellin mukaan komissio ei siis ole voinut vahvistaa sakkojen perusmäärien välistä eroa ottaakseen huomioon rikkomisen todellisen kilpailuvaikutuksen. Rikkomisen objektiivisen luonteen perusteella komissio oli päinvastoin velvollinen määräämään saman sakon perusmäärän kaikille riidanalaisen päätöksen adressaateille. Nyt käsiteltävässä asiassa Shell toteaa, että komissio vahvisti Stomilille määrättävän sakon määräksi alun perin 5 500 000 euroa. Sen mukaan ei ole mitään perusteita vahvistaa Shellille korkeampaa sakon perusmäärää.

144 Vahvistaessaan sakon perusmäärät komissio on Shellin mukaan joka tapauksessa painottanut liikaa sitä oletettua – mutta ei vahvistettua – vaikutusta, joka kullakin kartellin jäsenellä oli kilpailusääntöjen rikkomiseen. Kuten komissio itse riidanalaisen päätöksen 461 perustelukappaleessa myöntää, rikkomisen objektiivinen vakavuus on sakon perusmäärän vahvistamisessa tärkein huomioon otettava seikka. Shellin mukaan komissio on kuitenkin nyt käsiteltävässä asiassa määrännyt sille viisi kertaa korkeamman sakon perusmäärän kuin Stomilille vahvistetun sakon perusmäärä. Kaikkien näiden syiden takia Shell katsoo, että sille määrättyä sakkoa on alennettava huomattavasti.

145 Komissio vaatii neljännen kanneperusteen ensimmäisen osan hylkäämistä. Se toteaa erityisesti, että Shell näyttää sekoittavan erilaisen kohtelun ja rikkomisen vaikutuksen toteamisen.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

146 Suuntaviivoissa erotetaan toisistaan vakavaa vähäisemmät, vakavat ja erittäin vakavat rikkomiset (suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan ensimmäinen ja toinen luetelmakohta). Yritysten välinen erottelu toteutettiin suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan kolmannen, neljännen ja kuudennen luetelmakohdan mukaisesti määrittämällä kunkin yrityksen todellisen taloudellisen kapasiteetin perusteella sen myötävaikutus kartellin menestymiseen sen luokittelemiseksi asianmukaiseen ryhmään (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 225 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ks. myös edellä 95 kohdassa mainittu asia Hoechst v. komissio, tuomion 360 kohta).

147 Sen jälkeen kun komissio oli nyt käsiteltävässä asiassa todennut rikkomisen erittäin vakavaksi (riidanalaisen päätöksen 464 perustelukappale), se kohteli asianomaisia yrityksiä eri tavoin sen perusteella, mikä oli niiden yhteenlaskettu liikevaihto BR:n ja ESBR:n osalta vuonna 2001 eli viimeisenä kokonaisena kalenterivuonna, jolloin kilpailusääntöjä rikottiin, lukuun ottamatta Shelliä (1998) ja Stomilia (1999). Komissio jakoi asianomaiset yritykset viiteen luokkaan, ja Shell kuului niistä kolmanteen (sakon perusmäärä 27 500 000 euroa) (riidanalaisen päätöksen 465–473 perustelukappale).

148 Shell väittää ensisijaisesti lähinnä, että komissio on tehnyt virheen ottaessaan huomioon kunkin yrityksen painoarvon ja siten sen lainvastaisen toiminnan todellisen vaikutuksen kilpailuun, vaikka se samanaikaisesti totesi, että kilpailusääntöjen rikkomisen todellista vaikutusta oli mahdoton arvioida.

149 Se, miten kukin yritys todellisen taloudellisen kapasiteettinsa perusteella myötävaikuttaa kartellin menestymiseen, on kuitenkin erotettava suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitetusta rikkomisen todellisesta vaikutuksesta. Tässä viimeksi mainitussa tapauksessa rikkomisen todellinen vaikutus

otetaan huomioon, jos se on mitattavissa, jotta rikkominen voidaan luokitella vakavaa vähäisemmäksi, vakavaksi tai erittäin vakavaksi. Kunkin yrityksen erillinen osuus puolestaan otetaan huomioon, jotta määritettyjen sakkojen määrät voidaan suhteuttaa rikkomisen vakavuuteen.

150 Vaikka rikkomisen todellinen vaikutus ei olisikaan mitattavissa, komissio voi ratkaista asian suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan kolmannen, neljännen ja kuudennen luetelmakohdan mukaisesti ja tehdä eron asianomaisten yritysten välille luokiteltuaan rikkomisen vakavaa vähäisemmäksi, vakavaksi tai erittäin vakavaksi.

151 Näin ollen Shellin esittämät väitteet on hylättävä tältä osin.

152 Toissijaisesti esittämissään väitteissä Shell katsoo lähinnä, että komissio on antanut kunkin kartelliin kuuluvan yrityksen painoarvolle liian suuren merkityksen suhteessa rikkomisen vakavuuteen. Näin ollen komission kyseisten yritysten välillä tekemä erottelu ei Shellin mukaan ole perusteltu, koska rikkomisen vakavuusaste oli kaikilla sama.

153 On katsottava, että väitteissään Shell vetoaa tosiasiassa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamiseen. Shell ei kuitenkaan kiistä sitä, että yritysten välillä on toisinaan huomattaviakin eroja, jotka koskevat niiden kunkin liikevaihtoa BR:n ja ESBR:n osalta komission huomioon ottamina vuosina. Suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan kuudennesta luetelmakohdasta ilmenee lisäksi selvästi, että komissio voi vaihdella sakon määrää ottaakseen huomioon kunkin yrityksen rikkomisen tapauskohtaisen painoarvon.

154 Vahvistaessaan sakon perusmääräksi suuremman määrän sellaisten yritysten osalta, joilla on merkityksellisillä markkinoilla suhteessa suurempi markkinaosuus kuin muilla, komissio otti huomioon yrityksen todellisen vaikutusvallan markkinoilla. Tämä tekijä ilmentää nimittäin sellaisten yritysten, joilla on merkityksellisillä markkinoilla suhteessa suurempi markkinaosuus kuin muilla, suurempaa vastuuta kilpailulle ja loppujen lopuksi kuluttajille salaisen kartellin vuoksi aiheutuneesta vahingosta (asia T-43/02, Jungbunzlauer v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3435, 230 kohta).

155 Näin ollen Shellin toissijaisesti esittämät väitteet on hylättävä.

156 Näiden seikkojen perusteella Shellin neljännen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

Toinen osa, jonka mukaan sakkojen perusmäärät on vahvistettu virheellisesti

– Asianosaisten lausumat

157 Vaikka unionin yleinen tuomioistuin katsoisi, että komissio kohteli sakkojen perusmääriä perustellusti eri tavalla, Shell väittää, että komission valitsemat määrät ja erityisesti Shellin osalta valittu perusmäärä ovat joka tapauksessa suuntaviivojen vastaiset. Shell väittää erityisesti, että komission olisi pitänyt luokitella nyt käsiteltävä rikkominen pikemminkin suuntaviivoissa tarkoitetuksi vakavaksi rikkomiseksi kuin erittäin vakavaksi rikkomiseksi.

158 Shellin mukaan kyseessä oleva rikkominen ei tarkalleen ottaen ollut järjestäytynyt kartelli, jonka kautta kilpailevat yritykset sopivat myyntihinnoista ja markkinaosuuksien jakamisesta, valvovat vastavuoroisesti toistensa hinta- ja myyntipolitiikkaa, ottavat käyttöön korvausjärjestelmän valvoakseen kartellin noudattamista ja määräävät seuraamuksia tavoitehinnoista poikkeavasta toiminnasta. Shellin mukaan kyseessä olevat sopimukset oli päinvastoin tehty epävirallisesti, yleensä pikemminkin kahden- tai kolmenvälisissä neuvotteluissa kuin kaikkien kartellin jäsenten virallisessa kokouksessa. Kilpailusääntöjen rikkominen ei myöskään vaikuttanut markkinoihin. Tässä yhteydessä Shell katsoo, etteivät riidanalaisen päätöksen 134–159 perustelukappale, joihin komissio viittaa kirjelmissään, millään tavoin todista kartellin täytäntöönpanoa. Se, ettei seuraamuksia määrätty ja että asianomaiset yritykset moittivat toisiaan kyseessä olevien sopimusten noudattamatta jättämisestä, vain vahvistavat päätelmän, jonka mukaan näitä sopimuksia ei tosiasiassa pantu täytäntöön.

159 Viitatessaan kolmeen aikaisempaan päätökseen, jotka komissio on tehnyt muissa asioissa, Shell katsoo lisäksi, että komissio on luokitellut vakavien rikkomisten luokkaan sellaisia rikkomisia, jotka ovat vähintään yhtä pitkälle vietyjä kuin kyseessä oleva rikkominen.

160 Shell päättelee tästä, että vakavan rikkomisen tapauksessa sakon perusmäärä ei saa ylittää 20:tä miljoonaa euroa. Shellin mukaan komissio on siis rikkonut suuntaviivoja vahvistaessaan sille määrätyn sakon perusmääräksi 27 500 000 euroa.

161 Komissio vaatii neljännen kanneperusteen toisen osan hylkäämistä. Se korostaa erityisesti, että käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaiset salaiset kartellit kuuluvat kaikkein vakavimpiin rikkomisiin, joten on oikein luokitella nyt käsiteltävä rikkominen erittäin vakavaksi. Erittäin vakavan rikkomisen toteamiseksi ei myöskään ole tarpeen arvioida kartellin täytäntöönpanoa tai vaikutusta.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

162 Kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus on määritettävä erittäin monien seikkojen, kuten erityisesti asian ominaispiirteiden, asiayhteyden ja sakkojen ennalta ehkäisevän vaikutuksen perusteella, vaikka huomioon otettavista arviointiperusteista ei ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (edellä 106 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomion 465 kohta ja yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 241 kohta).

163 Tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuuden arviointiin, ovat kunkin yrityksen käyttäytyminen, kunkin yrityksen osuus yhteistoimintajärjestelyn luomisessa, se hyöty, jonka ne ovat saaneet näistä menettelytavoista, yritysten koko, kyseisten tavaroiden arvo sekä se vaara, joka tällaisista kilpailusääntöjen rikkomisista aiheutuu yhteisön tavoitteiden toteuttamiselle (ks. asia C-407/04, Dalmine v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok., s. I-829, 130 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

164 Suuntaviivoissa todetaan lisäksi muun muassa, että rikkomuksen vakavuuden arvioinnissa on otettava huomioon sen laatu, sen todellinen vaikutus markkinoihin, jos se on mitattavissa, ja laajuus asian kannalta merkityksellisillä maantieteellisillä markkinoilla. Rikkomukset voidaan jakaa kolmeen luokkaan, nimittäin vakavaa vähäisempiin, vakaviin ja erittäin vakaviin rikkomuksiin (suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan ensimmäinen ja toinen alakohta).

165 Komissio katsoo riidanalaisessa päätöksessä käsiteltävästä asiasta ensinnäkin, että asianomaiset yritykset ovat tehneet sopimuksia tavoitehinnoista ja markkinoiden jakamisesta ja vaihtaneet keskenään liiketoiminnan kannalta arkaluonteisia tietoja. Komission mielestä tällaiset käytännöt ovat jo luonteensa vuoksi erittäin vakavia kilpailusääntöjen rikkomisia (riidanalaisen päätöksen 461 perustelukappale ja

päätösosan 1 artikla). Sen jälkeen komissio toteaa, että kartellin todellista vaikutusta ETA-markkinoihin on mahdoton arvioida. Komissio toteaa myös, että vaikka kartellin todellista vaikutusta ei ole mahdollista arvioida, asianomaiset yritykset panivat kyseiset sopimukset täytäntöön, joten niillä oli vaikutusta markkinoihin. Komissio täsmentää lopuksi, ettei se aio ottaa markkinoihin kohdistuvaa vaikutusta huomioon sakkojen määrän määrittämiseksi (riidanalaisen päätöksen 462 perustelukappale). Komissio korostaa vielä, että kilpailusääntöjen rikkominen koskee koko ETA-aluetta (riidanalaisen päätöksen 463 perustelukappale). Näistä syistä kyseinen rikkominen voidaan komission mielestä katsoa erittäin vakavaksi (riidanalaisen päätöksen 464 perustelukappale).

166 Ensinnäkin on todettava, ettei Shell kanteessaan kyseenalaista kartellin kilpailusääntöjen vastaista tarkoitusta, sellaisena kuin se esitettiin riidanalaisessa päätöksessä ja etenkin sen päätösosan 1 artiklassa. Tältä osin suuntaviivoissa esitetystä kilpailusääntöjen erittäin vakavien rikkomisten kuvauksesta ilmenee, että sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelyt, joilla pyritään, kuten käsiteltävässä asiassa, tavoitehintojen vahvistamiseen tai markkinaosuuksien jakamiseen, voidaan jo niiden laadun perusteella määritellä erittäin vakaviksi ilman että komission pitäisi osoittaa kilpailusääntöjen rikkomisen todellinen vaikutus markkinoihin (ks. vastaavasti asia C-534/07, Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomio 3.9.2009, Kok., s. I-7415, 75 kohta; ks. myös yhdistetyt asiat T-49/02-T-51/02, Brasserie nationale ym. v. komissio, tuomio 27.7.2005, Kok., s. II-3033, 178 kohta ja edellä 95 kohdassa mainittu asia Hoechst v. komissio, tuomion 345 kohta). Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että hintojen vahvistamista koskevat horisontaaliset kartellit kuuluvat kaikkein vakavimpiin yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisiin, joten niitä voidaan jo sinänsä pitää erittäin vakavina (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-202/98, T-204/98 ja T-207/98, Tate & Lyle ym. v. komissio, tuomio 12.7.2001, Kok., s. II-2035, 103 kohta ja edellä 95 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, 147 kohta).

167 Komissio ei siis ole tehnyt virhettä katsoessaan, että kyseiset menettelytavat olivat jo luonteeltaan erittäin vakavia rikkomisia.

168 Toiseksi on todettava, että päinvastoin kuin Shell olennaisilta osin väittää, on katsottava, että kun otetaan huomioon kartellilla tavoiteltujen päämäärien moninaisuus ja samanaikaisuus – ja vaikka vähäinen muodollisuus olisi ollut kartellille tunnusomaista – se siis kuitenkin oli pitkälle kehittynyt (ks. edellä 95 kohdassa mainittu asia Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, 149 kohta).

169 Komission aiemmasta päätöskäytännöstä, johon Shell on vedonnut, on riittävää todeta kolmanneksi, ettei Shell ole osoittanut, miltä osin riidanalaisen päätöksen tekemisen taustalla oleva tosiasiallinen ja oikeudellinen tilanne on verrattavissa perusteena käytettyjen aiempien päätösten tosiasialliseen ja oikeudelliseen tilanteeseen. Lisäksi on todettava, etteivät asioiden olosuhteet, varsinkaan kyseessä olevat kilpailunvastaiset käytännöt, ole identtisiä.

170 Näiden seikkojen perusteella Shellin neljännen kanneperusteen toinen osa on hylättävä perusteettomana.

Kolmas osa, jonka mukaan komissio on loukannut suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta

– Asianosaisten lausumat

171 Vaikka rikkominen olisikin luokiteltava suuntaviivoissa tarkoitetuksi erittäin vakavaksi rikkomiseksi, Shell väittää, että sakon perusmäärä (27 500 000 euroa) on suhteeton ja vastoin yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Shell väittää, että kun otetaan huomioon kartellin järjestäytymättömyys ja markkinavaikutusten puuttuminen, johtavalle markkinatoimijalle EniChemille ja sille vahvistettuja sakkojen perusmääriä

(EniChem 55 000 000 euroa ja Shell 27 500 000 euroa) ei voida perustella yksinomaan rikkomisen luokittelulla erittäin vakavaksi ja viittaamalla pelkästään merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden kokoon (Shell viittaa tässä yhteydessä riidanalaisen päätöksen 465–473 perustelukappaleeseen).

172 On sitäkin ilmeisempää, että EniChemille määrätty 55 000 000 euron sakon perusmäärä on suhteeton, kun tätä määrää verrataan niihin perusmääriin, jotka komissio on vahvistanut samankaltaisissa, EY 81 artiklan mukaista menettelyä koskevissa asioissa, joissa rikkominen on Shellin mukaan ollut paljon systemaattisempaa ja järjestäytyneempää tai joissa on selviä todisteita siitä, että edellä mainittu rikkominen oli vaikuttanut markkinoihin. Shell viittaa tässä yhteydessä kolmeen komission tekemään päätökseen.

173 Kun nämä seikat otetaan huomioon, EniChemin sakon 55 000 000 euron perusmäärä ja Shellin sakon 27 500 000 euron perusmäärä ovat Shellin mukaan selvästi suhteettomat ja vastoin yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

174 Komissio vaatii neljännen kanneperusteen kolmannen osan hylkäämistä. Se katsoo, että Shellin mainitsemissa asioissa määrättyjen sakkojen perusmäärät johtuvat kunkin asian erityispiirteistä. Se, että komissio on aikaisemmin soveltanut tietyntasoisia sakkoja tietynlaisiin rikkomuksiin, ei voi merkitä sitä, etteikö se voisi nostaa sakkojen tasoa asetuksessa N:o 1/2003 säädetyissä rajoissa, kuten oikeuskäytännössä muistutetaan (edellä 119 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio; edellä 95 kohdassa mainittu asiassa Groupe Danone v. komissio 25.10.2005 annettu tuomio; edellä 96 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat BASF ja UCB v. komissio ja asia T-279/02, Degussa v. komissio, tuomio 5.4.2006, Kok., s. II-897).

Komissio katsoo, että käsiteltävässä asiassa Shellille vahvistettu sakon perusmäärä oli oikeasuhteinen.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

175 On muistettava, että suhteellisuusperiaate edellyttää, että unionin toimielinten säädöksillä, päätöksillä ja muilla toimenpiteillä ei saa ylittää niitä rajoja, jotka johtuvat siitä, mikä on tarpeellista tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi ja tähän soveltuvaa (ks. asia T-260/94, Air Inter v. komissio, tuomio 19.6.1997, Kok., s. II-997, 144 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja asia T-65/98, Van den Bergh Foods v. komissio, tuomio 23.10.2003, Kok., s. II-4653, 201 kohta). Suhteellisuusperiaate edellyttää sakkojen laskemisen yhteydessä, että komission on vahvistettava sakko oikeassa suhteessa rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi huomioon otettuihin seikkoihin ja että sen on tältä osin sovellettava näitä seikkoja johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla (ks. vastaavasti edellä 166 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Tate & Lyle ym. v. komissio, tuomion 106 kohta; asia T-213/00, CMA CGM ym. v. komissio, tuomio 19.3.2003, Kok., s. II-913, 416–418 kohta ja yhdistetyt asiat T-191/98, T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-3275, 1541 kohta).

176 Käsiteltävässä asiassa on ensinnäkin muistettava, että komissio katsoi perustellusti kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen erittäin vakavaksi (ks. edellä 162–170 kohta). Tässä yhteydessä on korostettava, että kyseessä olevat yritykset sopivat tavoitehintojen asettamisesta, asiakkaiden jakamisesta tekemällä sopimuksia aggressiivisista kilpailutoimenpiteistä pidättymisestä sekä kilpailijoita ja asiakkaita koskevien arkaluonteisten tietojen jakamisesta. Lisäksi kyseinen kartelli koski koko ETA-aluetta.

177 On muistettava toiseksi, että suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan mukaisesti erittäin vakavista rikkomisista voidaan määrätä yli 20 000 000 euron suuruinen sakko, ja todettava, että Shellille määrätyn sakon perusmäärä johtuu useista seikoista, muun

muassa tämän yrityksen BR- ja ESBR-myynnin määrästä ETA-alueella vuonna 1998 (86 660 000 euroa) (riidanalaisen päätöksen 470 perustelukappale).

178 On todettava kolmanneksi, ettei Shellille määrätyn sakon määrä ylitä asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädettyä ylärajaa eli 10:tä prosenttia sen edellisen tilikauden kokonaisliikevaihdosta; kyseisen ylärajan tarkoituksena on estää se, ettei asianomainen yritys kykene maksamaan kyseistä sakkoa (ks. vastaavasti edellä 119 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 119 kohta).

179 Siltä osin kuin on kyse kartellin järjestäytymättömyydestä ja markkinavaikutuksen puuttumisesta, on neljänneksi muistettava, etteivät nämä seikat horjuta komission päätelmää, jonka mukaan kyseessä oleva rikkominen oli erittäin vakava (ks. edellä 162–170 kohta). Lisäksi on muistettava, että rikkomisen vakavuutta on arvioitava kokonaisvaltaisesti, ja siinä on otettava huomioon kaikki käsiteltävän asian kannalta merkitykselliset seikat. Kun otetaan huomioon komission riidanalaisessa päätöksessä esittämät ja edellä 176–178 kohdassa mainitut seikat, unionin yleinen tuomioistuin katsoo nyt käsiteltävässä asiassa, että niiden seikkojen perusteella, joihin Shell viittaa – vaikka ne katsottaisiinkin toteen näytetyiksi – ei voida päätellä, että komission määräämä sakon perusmäärä olisi suhteeton.

180 Tässä tilanteessa ja yksityiskohtaisempien väitteiden puuttuessa ei ole mitään perusteita katsoa, että Shellille määrätyn sakon perusmäärä (27 500 000 euroa) olisi suhteellisuusperiaatteen vastainen.

181 Siitä seikasta, että käsiteltävässä asiassa määrättyjen sakkojen perusmäärät ovat korkeampia kuin muissa EY 81 artiklan mukaista menettelyä koskevissa asioissa ja että tästä syystä yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu, on muistettava, että komissiolla on sakkojen suuruuden määrittämisessä laaja harkintavalta eivätkä sitä sido

sen aikaisemmat arvioinnit. Tästä seuraa, ettei Shell voi unionin tuomioistuimissa vedota komission päätöskäytäntöön (ks. vastaavasti edellä 125 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö). Shell ei myöskään ole osoittanut, miltä osin riidanalaisen päätöksen tekemisen taustalla oleva tosiasiallinen ja oikeudellinen tilanne on sen mukaan verrattavissa perusteena käytettyjen aiempien päätösten tosiasialliseen ja oikeudelliseen tilanteeseen.

182 Näiden seikkojen perusteella Shellin neljännen kanneperusteen kolmas osa on hylättävä perusteettomana.

Neljäs osa, jonka mukaan perustelut ovat puutteellisia

– Asianosaisten lausumat

183 Vaikka komissio ei sakon perusmäärää vahvistaessaan olisi loukannut suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, Shell väittää, ettei komission suppea viittaus rikkomisen luokitteluun erittäin vakavaksi ja merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden kokoon riitä selitykseksi sille, että sakolle on asetettu paljon korkeampi perusmäärä kuin muissa vastaavissa viimeaikaisissa asioissa.

184 Näin ollen riidanalainen päätös on Shellin mukaan kumottava tältä osin tai toissijaisesti Shellille määrätyn sakon määrää on alennettava, jotta otetaan huomioon rikkomisen järjestäytymättömyys ja sen markkinavaikutuksen puuttuminen.

185 Komissio vaatii neljännen kanneperusteen neljännen osan hylkäämistä. Se muistuttaa, että perusteluvelvollisuudesta johtuvan olennaisen menettelymääräyksen vaatimukset täyttyvät, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston. Komissio on täyttänyt nämä vaatimukset riidanalaisen päätöksen 465–473 perustelukappaleessa. Komission ei myöskään sen mukaan tarvitse perustella päätöstään vertaamalla sitä muihin aikaisempiin päätöksiin.

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

186 Kun otetaan huomioon edellä 105 ja 106 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, riittää, kun nyt esillä olevassa asiassa todetaan, että riidanalaisen päätöksen 461–464 perustelukappale sisältävät ne arviointiperusteet, joiden perusteella komissio on voinut katsoa, että kyseessä oli erittäin vakava kilpailusääntöjen rikkominen. Tämän kanneperusteen kolmannessa osassa esiin tuotujen syiden takia riidanalaisen päätöksen laillisuutta ei myöskään voida horjuttaa niillä aikaisemmilla päätöksillä, joihin Shell on vedonnut väitteidensä tueksi. Näin ollen komissio ei samoista syistä ollut velvollinen perustelemaan sitä, että nyt käsiteltävässä asiassa määrättyjen sakkojen perusmäärät olivat korkeammat kuin aikaisempien päätösten taustalla olevissa asioissa määrätyt perusmäärät.

187 Näiden seikkojen perusteella Shellin neljännen kanneperusteen neljäs osa on hylättävä perusteettomana ja siten neljäs kanneperuste kokonaisuudessaan.

188 Näin ollen kanneperusteet, joilla pyritään riidanalaisen päätöksen osittaiseen kumoamiseen, on hylättävä kokonaisuudessaan.

2. *Vaatimukset sakon määrän muuttamisesta*

189 Siltä osin kuin Shell pyrkii vaatimustensa tueksi esittämillään kanneperusteilla muuttamaan sakon määrää, riittää, kun todetaan, että kuten edellä esitetystä ilmenee, kanneperusteet eivät ole perusteltuja eivätkä siten voi johtaa sakon määrän alentamiseen. Nämä vaatimukset on siis hylättävä.

190 Kanne on näin ollen hylättävä kokonaisuudessaan.

Oikeudenkäyntikulut

191 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantajat ovat hävinneet asian, ne on komission vaatimusten mukaisesti velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Kanne hylätään.

2) Shell Petroleum NV, Shell Nederland BV ja Shell Nederland Chemie BV velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Dehousse Wiszniewska-Białecka Wahl

Julistettiin Luxemburgissa 13 päivänä heinäkuuta 2011.

Allekirjoitukset

Sisällys

Asian tausta ..... II - 4393

Menettely ja asianosaisten vaatimukset ..... II - 4402

Oikeudellinen arviointi ..... II - 4404

1. Vaatimukset riidanalaisen päätöksen osittaisesta kumoamisesta ..... II - 4405

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan Shell Petroleum ja Shell Nederland ovat joutuneet lainvastaisesti vastuuseen rikkomisesta ..... II - 4405

Ensimmäinen osa, jonka mukaan rikkomisesta vastuuseen joutumisen edellytyksiä on sovellettu virheellisesti ..... II - 4406

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4406

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4408

Toinen osa, jonka mukaan Shell Petroleum ja Shell Nederland ovat kumonneet olettaman ..... II - 4411

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4411

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4414

Kolmas osa, joka koskee komission virheestä tehtyjä päätelmiä ..... II - 4416

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4416

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4417

Toinen kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärää on korotettu perusteettomasti rikkomisen uusimisen vuoksi ..... II - 4417

Ensimmäinen osa, jonka mukaan komissio on loukannut oikeusvarmuuden periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta ..... II - 4418

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4418

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4421

Toinen osa, jonka mukaan perustelut ovat puutteelliset ..... II - 4424

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4424

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4425

Kolmas kanneperuste, jonka mukaan korotuskerrointa on sovellettu varoittavassa tarkoituksessa virheellisesti ..... II - 4427

Ensimmäinen osa, jonka mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu ..... II - 4427

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4427

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4429

Toinen osa, joka koskee puutteellisia perusteluja ..... II - 4434

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4434

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4435

Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärä on vahvistettu virheellisesti ..... II - 4436

Ensimmäinen osa, jonka mukaan sakkojen perusmääriä on perusteettomasti kohdeltu eri tavalla ..... II - 4437

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4437

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4439

Toinen osa, jonka mukaan sakkojen perusmäärät on vahvistettu virheellisesti II - 4441

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4441

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4443

Kolmas osa, jonka mukaan komissio on loukannut suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ..... II - 4445

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4445

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4447

Neljäs osa, jonka mukaan perustelut ovat puutteellisia ..... II - 4449

– Asianosaisten lausumat ..... II - 4449

– Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 4450

2. Vaatimukset sakon määrän muuttamisesta ..... II - 4451

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 4451